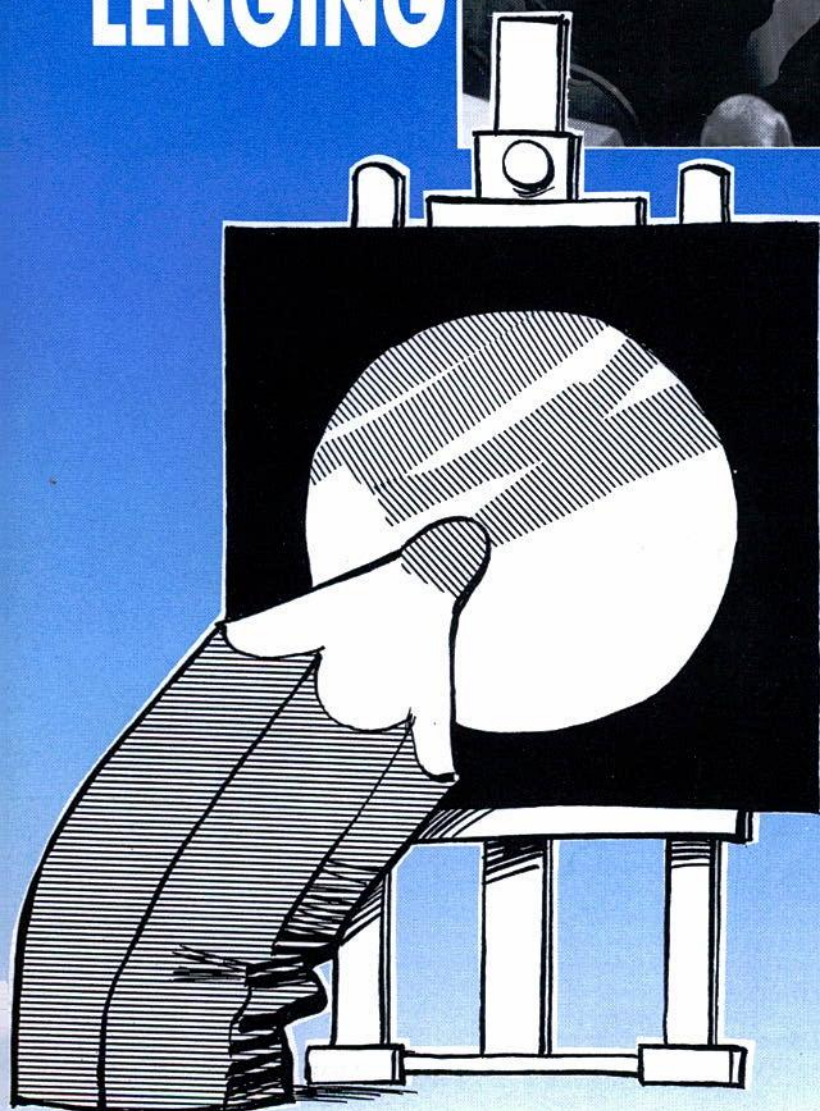

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND NR. 8/9 AUG/SEPT 1989

**KRITISCH
KONGRES
KIEST
VOOR
VER-
LENGING**

**EEN HUMANIST
STEMT VOORAL
VOOR EEN
KOALITIE
ZONDER CDA**

HUMANIST

UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

44-STE JAARGANG
AUG/SEPT 1989
NR. 8/9

Redactie-adres

Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145
Sekretariaat: Martin de Zoete
(toestel 45)
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht

Redactie

Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk

Brouwer Offset BV Utrecht

Aan dit nummer werkten o.a. mee

Bert Boelaars
Jan Buwalda
Ingrid Cramer
André Hielkema
Tom Janssen
Hans Meulenbroek
Chris Pennarts
Martin Šimek
Els van Thiel

Redaktiekommissie:

Henk Smit
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermesen

Abonnement

Een jaarabonnement kost slechts
f 30,-. Bel 030 - 318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch
Verbond ontvangen het blad gratis.
Zie achterin dit blad

Advertentietarieven

De tarieven van febr. 1988 zijn van
kracht. Op aanvraag verkrijgbaar

Volgend nummer

Humanist nr. 10 verschijnt begin
oktober. Kopij voor dit nummer moet
binnen zijn uiterlijk 13 september

(advertentie)

STICHTING
P.W. JANSSEN
ZIEKENHUIS

Humanistisch Verbond

Bij de Dienst Geestelijke Verzorging van het P. W. Janssen Verpleeghuis te Almen (bij Zutphen) bestaat de vakature voor een

HUMANISTISCH GEESTELIJK VERZORGER V/M voor 8 uur per week.

Het verpleeghuis te Almen maakt deel uit van de Stichting P. W. Janssen Ziekenhuis te Deventer. Er verblijven $\pm$ 120 somatisch zieken. De dienst geestelijke verzorging wordt gevormd door een Protestants Christelijke pastor en een humanistisch geestelijk verzorger.

De werkzaamheden bestaan uit:

- het leveren van een bijdrage aan de geestelijke verzorging ten dienste van bewoners/patiënten en hun familie,
- het meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het geheel van zorgverlening in het P. W. Janssen Verpleeghuis,
- het leveren van een bijdrage aan de optimalisering van het woon- en leefklimaat,
- het inbrengen van specifieke deskundigheid bij beleidsontwikkeling en op het gebied van ethische vraagstukken,
- het vormgeven aan bezinningsbijeenkomsten en gespreksgroepen.

Gevraagd wordt:

- een (nagenoeg) afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut (H.O.I.),
- affiniteit met de problematiek van verpleeghuisbewoners,
- bereid tot samenwerking in teamverband met de kollega geestelijk verzorger,
- in staat kontakten te leggen op een manier die het beste bij de belevingswereld van de bewoner aansluit.

De aanstelling geschiedt op advies van een sollicitatiecommissie waarvan het Humanistisch Verbond deel uit maakt.

De arbeidsovereenkomst wordt aangegaan met de Stichting P. W. Janssen Ziekenhuis te Deventer.

De functie is ingedeeld in FWG-groep 60, minimaal f 3.614,- en maximaal f 5.367,- bruto per maand bij een full-time dienstverband.

Inlichtingen kunt u verkrijgen bij J. van Ingen Schenau, directeur patiënten-zorg van het P. W. Janssen Verpleeghuis, tel.: 05751-1244 en de heer J. Flokstra, landelijk coördinator gestelijke verzorging in verpleeghuizen van het Humanistisch Verbond. Tel.: 030-318145.

Uw schriftelijke sollicitatie, voorzien van een curriculum vitae, kunt u tot uiterlijk 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie richten aan de afdeling personeelszaken, de heer H. van Beek, P. W. Janssen Verpleeghuis, Postbus 200, 7218 ZH Almen.

**STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH
HUMANISME**

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C & E 69.97.13.889

G I R O 6 1 6 8

**Maak het uzelf (en ook ons)
makkelijk:**

**geef de POSTBANK/Bankgirocentrale
opdracht een vast bedrag per jaar/
kwartaal/maand of week af te
schrijven ten gunste van het
Steunfonds Praktisch Humanisme te
Utrecht
GIRO 6168.**

**Machtigingskaarten kunnen aan u verstuurd worden door
mevrouw M. v.d. Lans, tel 030-322786, Oudkerkhof 11, 3512 GH
Utrecht.**

VERKIEZINGEN 1989

WAT STEM T EEN HUMANIST?

Op woensdag 6 september mogen de Nederlandse kiezers weer uitmaken welke regering zij verdienen. Onder de huidige omstandigheden is de vraag welke politieke partij, het CDA of de PvdA, als grootste koalitiepartner uit de bus zal komen, niet de enige vraag die van belang is. Als gewetensvolle ruiters der ethiek hebben humanisten zich traditioneel angstvallig verre gehouden van politieke standpunten die aan zouden kunnen geven langs welke weg ethische vraagstukken in de praktijk dienen te worden geregeld.

Humanisten staan zich erop voor individuele verantwoordelijkheid te kennen en te nemen. De persoonlijke verantwoordelijkheid van ieder afzonderlijk lid van het Humanistisch Verbond is een even prijswaardige als immuniserende eigenschap als het erom gaat elkaar aan praktische konsekventies van ingenomen ethische – lees levensbeschouwelijke – standpunten te houden. Immers: dat maakt men voor zichzelf wel uit.

Het woordenspel, het dispuut en het

debat zijn de veilige en beschaafde ontmoetingsvormen voor de Verbondsleden. In de balans tussen distantie en betrokkenheid posteerden de standpunten en uitgevaardigde stellingen van het HV zich doorgaans op beschouwelijke afstand van de maatschappelijke werkelijkheid. Tot er in 1981 een verklaring werd aangenomen die onder alle omstandigheden het bezitten of hanteren van kernwapens als onethisch beschouwde. Binnen het Verbond deed die verklaring veel stof opwaaien. Plotseling bleek er wel nadrukkelijk een lijn te kunnen worden doorgetrokken vanuit ethische besluiten naar politieke konsekventies. Voor de meerderheid van de Verbondsleden viel op dat moment ethiek en politiek samen. Een minderheid was het daar niet mee eens en splitste zich af. Nadat de stofwolken – in de vorm van veel ingezonden brieven, essays en debatten over de politieke konsekventies van ethische standpunten – weer op de aarde waren neergedaald, kon niet worden gezegd dat meer duidelijkheid was

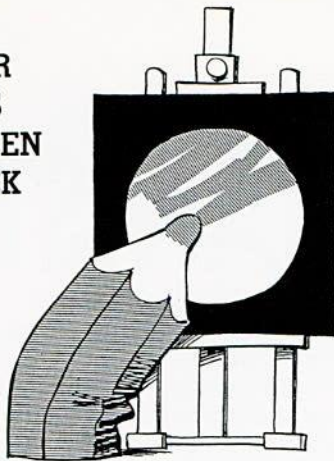
gekomen in deze – schijnbare – tegenstelling.

Enerzijds worden humanisten die geen onderscheid willen maken tussen politieke- en levensbeschouwelijke opvattingen monddood gemaakt door voor „konfessioneel” of „theokraat” te worden uitgemaakt. Anderzijds zijn er op dit moment signalen waarneembaar van humanisten die vinden dat het onvolgende is om van buiten de lijnen humanistische standpunten het politieke veld in te roepen.

Op dit moment, vlak voor de verkiezingen, moet worden vastgesteld dat een aantal belangrijke ethische vraagstukken, zoals euthanasie en de wet op gelijke behandeling de afgelopen twee kabinetsperiodes niet konden worden geregeld door de huidige christenliberale coalitie. Kijken humanisten langs de lijn toe? Het onderwerp revisited. Freelance journalist Hans Meulenbroek sprak vlak voor de verkiezingen met vijf hoofdbestuursleden over levensbeschouwing en politieke konsekventies.

DOOR
HANS
MEULEN
BROEK

Jan Glastra Van Loon is lid van D66, en is voor die partij Eerste Kamerlid. Hij was verder staatssecretaris van Justitie. Hij spreekt hier als de algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond.

Waarom spreekt u zich zo nadrukkelijk uit voor een toekomstig PvdA, VVD, D66-kabinet?

„De wens om een dergelijk kabinet te krijgen is gericht op wat het HV erg bezighoudt: kwesties als euthanasie, gelijke behandeling en abortus eindelijk eens geregeld te zien. Het zou een goede zaak zijn, als het CDA, zeker voor wat betreft deze zaken, eens wat minder in de melk te brokkelen krijgt.”

Dat willen de socialisten ook. Wat is er precies humanistisch aan dat verlangen?

„Het CDA legt haar visie op ethische vraagstukken aan anderen op. Daar ligt wat ons betreft het grote probleem. Ik vind dat christenen het volste recht hebben om naar hun eigen beginselen te leven, maar op het moment dat zij gaan zeggen: „Nou moeten jullie dat ook doen, ook al ben je geen christen” – of „Je bent christen en je mag geen afwijkende mening hebben”, dan gaat wat mij betreft het CDA over de schreef.”

Wat vindt u ervan dat gedurende de afgelopen zeven jaar onder het kabinet-Lubbers een aantal sociale verworvenheden in de wetgeving zijn teruggedrongen?

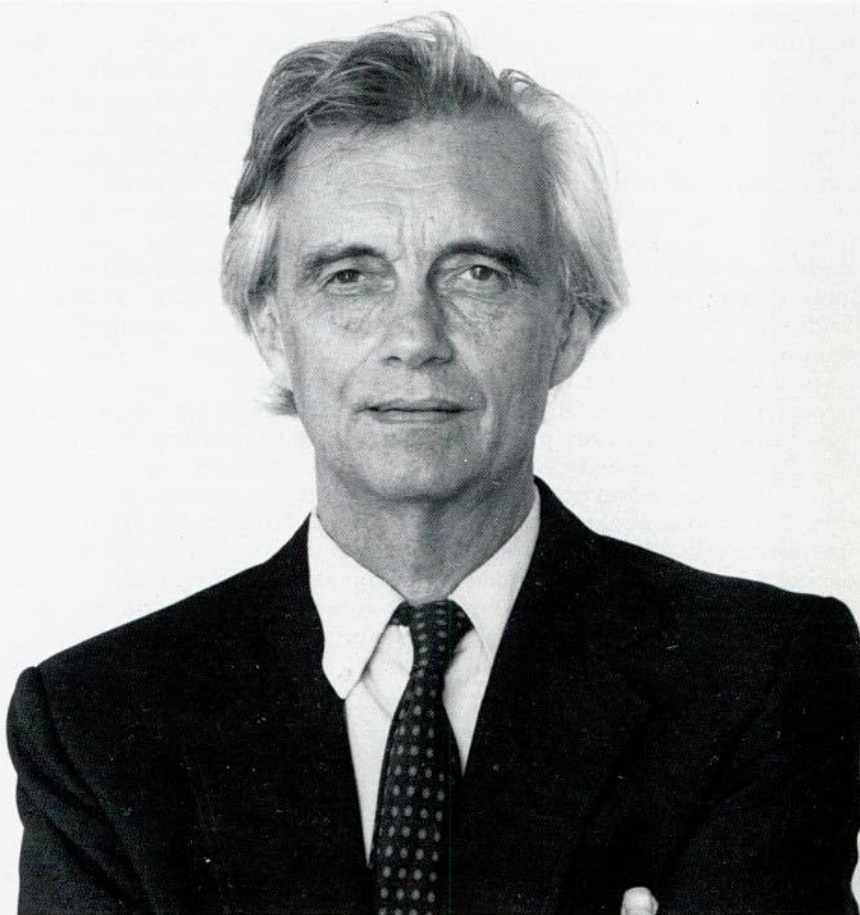
„Daar ga ik als voorzitter van het Humanistisch Verbond geen uitspraken over doen. Wanneer je vanuit je geweten spreekt, kun je over het beleid van het kabinet-Lubbers verschillende opvattingen hebben. Als zodanig kan ik niet één mening verkondigen waar de andere leden het maar mee eens moeten zijn.”

Maar in het contact van het HV met de fracties van de politieke partijen wordt toch wel één mening namens het HV naar voren gebracht?

„Nou, het is meer een informatief contact, dat tot doel heeft om onze standpunten over levensbeschouwelijke kwesties kenbaar te maken. Anderzijds willen we van de fracties horen hoe zij van plan zijn die kwesties in de Tweede Kamer te behandelen.

Mijn indruk, na twee jaar aan dit frak-

JAN GLASTRA VAN LOON: VANUIT JE GEWETEN KUN JE VERSCHILLENDE OPVATTINGEN HEBBEN OVER HET BELEID VAN HET KABINET-LUBBERS

Jan Glastra van Loon: democratie is voorkomen dat de verkeerde ontwikkelingen kunnen plaatsvinden

tieraad te hebben meegedaan, is dat het overleg zinvol is. We hebben zelfs inmiddels ook contact met de CDA-fractie en dat blijkt eveneens erg nuttig te zijn. Bijvoorbeeld om te ontdekken dat zaken die wij onjuist vinden in de samenleving, zoals het bestaan van ziekenhuizen waarin christelijke besturen medisch-ethische normen opleggen, door CDA-politici ook als onjuist erkend worden. Wel wordt er dan bijgezegd dat verandering niet in een handomdraai mogelijk is.

Dus moet er politiek gewicht in de schaal worden gelegd, al kunnen we een politicus niet aan de leiband houden. Je kunt hoogstens vragen: 'Waarop kunnen we rekenen?'

Op de agenda's waarmee het HV en de fracties samenkomen, komen een aantal punten als euthanasie, gelijke be-

handeling en kernwapening steeds terug. Opvallend is dat het HV nagenoeg geen zaken agendeert die op dat moment voor de partijen onderwerp van beleid zijn. Waarom is dat zo?

„Daar zijn wij niet voor. Wij zijn geen politieke, maar een levensbeschouwelijke organisatie.”

Dan volgt u toch zaken van levensbeschouwelijke aard? Zoals bijvoorbeeld het toelatingsbeleid voor politieke vluchtelingen dat staatssecretaris Korte van Hemel voert? Vanuit het HV is aan haar beleid toch een levensbeschouwelijke vertaling te geven?

„Dat is juist. Maar zodra je de politieke aktualiteit gaat volgen, raak je toch beperkt. Op z'n minst in je denken over maatschappelijke ontwikkelingen in een breder kader.”

Maar u praat wel met de politieke fracties over de aktualiteit van mogelijke modernisering van kernwapens. Dat is toch een uiterst aktueel en levensbeschouwelijk onderwerp?

„Ja, maar net noemde u het vluchtelingenbeleid. Om te weten hoe daar door ambtenaren van het departement van Justitie nou precies met vreemdelingen wordt omgegaan, moet je echt goed thuis zijn in de aktuele verhoudingen die daar spelen. Je moet niet alleen weten hoeveel, maar ook welke mensen ten onrechte zijn uitgewezen en wie terecht is toegelaten. Als je dat echt wilt volgen wordt dat een dagtaak. Waar halen we nou de tijd vandaan met dat handje vol aktieve humanisten? Ik wil benadrukken, dat wanneer je een intellectuele greep wilt krijgen op de vraagstukken van onze tijd, je erg moet oppassen dat je aandacht niet wordt versnipperd. Ik vind die neiging overal erg groot. Bij uitstek humanisten zouden zich ervoor moeten hoeden om mee te gaan in de stroom waarin iedereen veel te weinig weet wat er gebeurt, of van één ding alles weet.”

U bent heel voorzichtig. Ligt de betrokkenheid bij de politiek binnen het HV zo gevoelig?

„Het innemen van standpunten is een heel principiële zaak. Vaak komt het erop neer dat bij het aannemen van een dergelijk standpunt de meerderheid beslist. Binnen het HV, waar het om gewetenszaken gaat, zouden we dat niet moeten doen.

Ik ben op het punt van beslissen bij meerderheid eigenlijk enigszins onverdraagzaam als daarbij een minderheid een standpunt wordt opgelegd, ook al hoor ik zelf meestal bij die meerderheid. Moties en stemmingen zijn maar al te gauw als machtsmiddelen aan te wenden. Men beseft dat in het algemeen te weinig. In het politieke bedrijf blijft men eerst eindeloos zoeken naar een kompromis om de partijen bij elkaar te houden. Waarom? Omdat je van elkaar moet weten over welke dingen je het naast een heikele kwestie allemaal wel eens bent. Als je met elkaar binnen het HV over een politieke kwestie praat en je slaagt er niet in elkaar te overtuigen, kijk dan waarover je het nog wel eens kunt worden. Wanneer ook dat niet lukt, breng je twee standpunten naar buiten of helemaal geen standpunt. Daar moet je niet dogmatisch over doen; dogmatisch zijn we binnen het HV in principe niet.”

Toch is het een keer fout gegaan in 1981. „Ja, en goed fout ook. De onverenigbaarheid van standpunten over de afschaffing van kernwapens heeft toen tot een scheuring geleid en een groep mensen is buiten het HV gaan staan. Ik was toen nog geen voorzitter, maar als een dergelijke situatie nu mocht ontstaan zal ik dubbel voorzichtig zijn.”

Vindt u dat humanisten minstens zo politiek betrokken moeten zijn dat ze hun stem uitbrengen bij de Kamerverkiezingen?

„Jazeker. Laten we actief gebruik maken van die mogelijkheid. Het is een

ontkenning van je individuele verantwoordelijkheid wanneer je je stem onbenut laat. Het is ieders goed recht om principieel niet te stemmen, maar ik blijf ervoor dat men 't wel doet. Je hoort wel zeggen: „Die ene stem van mij heeft zo weinig invloed, dus waarom zou ik gaan stemmen?“, maar vergeet niet dat de wel uitgebrachte stemmen dan meer invloed krijgen.

Tot nu toe heeft het CDA lang achtereen regeringsverantwoordelijkheid gehouden. Die partij is daardoor steeds minder rekening gaan houden met de situatie waarin anderen straks mogelijk ver-

antwoordelijk kunnen zijn en dat het CDA in de oppositie terecht komt. Het CDA voelt zich na de koningin onderhand de meest nationale instelling. Daarom is het heel belangrijk dat we een hoge opkomst krijgen bij de komende verkiezingen. Democratie is niet: Je zin krijgen. Het is voorkomen dat de verkeerde ontwikkelingen kunnen plaatsvinden. In dat opzicht zijn we in Nederland erg calvinistisch ingesteld. We denken nog steeds dat het er uitsluitend om gaat het juiste te doen. Maar het juiste wordt toch niet gedaan.” ●

GREETJE DEN OUDEN: VRAAG IS OF DE POLITIEKE OF DE LEVENSBESCHOUWELIJKE OVERTUIGING T ZWAARST WEEGT

Greetje den Ouden: naar liberalen wordt vaak gekeken alsof het slechte mensen zijn

Greetje den Ouden-Dekker is VVD-lid en voormalig Tweede Kamerlid voor die partij. Ook is ze sinds kort lid van het HV-hoofdbestuur. Sinds 1 mei is ze voorzitter van de Emancipatieraad.

Het liberalisme heeft traditioneel altijd een lans gebroken voor individuele vrijheden en ontplooiingsmogelijkheden. Het socialisme kollektiviseerde die

strevingen door te zeggen: samen staan we sterk. Zit het humanisme daar ergens tussenin?

„Ik denk het niet. Ik zie die indeling als een verwarring van mensbeschouwing en politieke invulling. Politiek kun je formuleren hoe je een aantal zaken geregeld wilt zien. Ik ben een Thorbeckiaans liberaal. Als humanist wijs ik een ander gezag buiten de mens af. Dan ben je meteen aangeland bij de eigen verantwoordelijkheid en wat in het ver-

mogen van iemand licht. Vanuit die gedachte kun je de richting van het liberalisme of het socialisme uitgaan. Liberalen en socialisten hebben een verschillende opvatting over hoe de samenleving zich ontwikkelt, maar het verschil in mensbeeld is minimaal.

Eigenlijk wortelen beide mensbeschouwingen in hetzelfde Verlichtingsdenkbeeld: Wat kunnen mensen? Socialisten denken alleen veel meer in structuren, van waaruit de mens zijn situatie kan verbeteren. Liberalen leggen het aksent op de mens zelf. Als die individueel de kans krijgt om z'n beste kanten te laten zien, dan kun je daarmee ook de beste structuren maken. Ik denk dat op grond van hun uitgangspunten qua mensbeeld, liberalen en socialisten in Nederland elkaar eigenlijk ook politiek zouden moeten kunnen vinden."

Dat werpt een hoopvolle blik op de nabije toekomst.

"Ja. Maar wat doen we? Elkaar met de vinger aanwijzen als de belichaming van het kwaad op aarde. Vooral vanuit linkse hoek merk ik vaak dat naar liberalen wordt gekeken alsof zij slechte mensen zijn. Waarmee het CDA in de kaart wordt gespeeld. In de dagelijkse praktijk ervaar ik dat er eigenlijk een meerderheid in de bevolking is die gelijke behandeling een normale zaak vindt. En dat euthanasie in het licht van de medische technologie langzamerhand een vraagstuk is, waarbij de mens zelf moet kunnen bepalen wat hij wil. Een meerderheid is het over deze vraagstukken eens, maar een belangrijke minderheid kan die onder de bevolking levende overeenstemming kennelijk tegenhouden. Vanuit democratisch oogpunt is dat een slechte zaak. Als humanist voel ik dat standpunt nog sterker, omdat ik geen binding heb met een hogere macht. Ik ben hier, en hier houdt het op. Ik heb mijn leven ook niet „van iemand gekregen“. Ik ben er en als zodanig een biologisch verschijnsel, maar wel met het vermogen mijn leven hier op aarde in te vullen. Ik vind het heel slecht, wanneer anderen – die mijn opvattingen niet delen – mij belemmeren om mijn leven in te vullen zoals ik dat wil."

Waarom willen mensen met een religieuze levensovertuiging die meestal aan anderen opleggen?

"Omdat het voor hen de waarheid is. Religie is in mijn ogen toch een kapstok waaraan de eigen onmacht, het eigen onvermogen wordt opgehangen. Religie is dus een houvast voor mensen. Het is veel moeilijker om als humanist te leven en konstant te weten dat je zelf verantwoordelijk bent voor een aantal dingen die gebeuren, dan te zeggen: Het is een hogere macht die het gewild heeft."

Wie z'n eigen verantwoordelijkheden ziet en draagt is ook in staat anderen op hun verantwoordelijkheden te wijzen. Waarom doet het HV dat niet tijdens de ontmoetingen met de fracties van politieke partijen? Die hebben nogal een vrijblijvend karakter.

"Kijk, een humanistische organisatie

als het HV is geen politieke partij. Over vraagstukken als kernbewapening en toelatingsbeleid van vluchtelingen kun je van mening verschillen al naar gelang de politieke oplossing die je ervoor kiest, wat meestal neerkomt op de keuze voor een bepaalde politieke partij. Humanisten denken niet over elk politiek vraagstuk hetzelfde. Al heeft het kernwapenvraagstuk het HV op hoge golven gedreven, waardoor een deel van de humanisten zich nu buiten het Verbond bevindt. Ik vind dat jammer, want het betekent een versmalling van het Verbond. Vraag is vooral wat voor een humanist het zwaarst weegt: z'n politieke overtuiging of z'n levensbeschouwelijke overtuiging. In het geval van de kernwapens hebben humanisten hun politieke overtuiging laten prevaleren.

Ik vind achteraf dat over die politieke verschillen geen messen getrokken hadden mogen worden. Religieuze bewegingen hebben elkaar op die manier op de brandstapel gevoerd. Ik dacht nu juist dat het HV een beweging was die anderen de ruimte zou laten om een afwijkende opvatting te hebben. Alleen, humanisten kunnen wel op een officieel nivo met politici over zaken van gedachten wisselen, maar ze kunnen niet politiek ageren. Dat laatste is nog steeds een controversieel punt binnen het Verbond."

Hoe ziet u de ontwikkeling van de eigen verantwoordelijkheid in maatschappelijke zin verlopen?

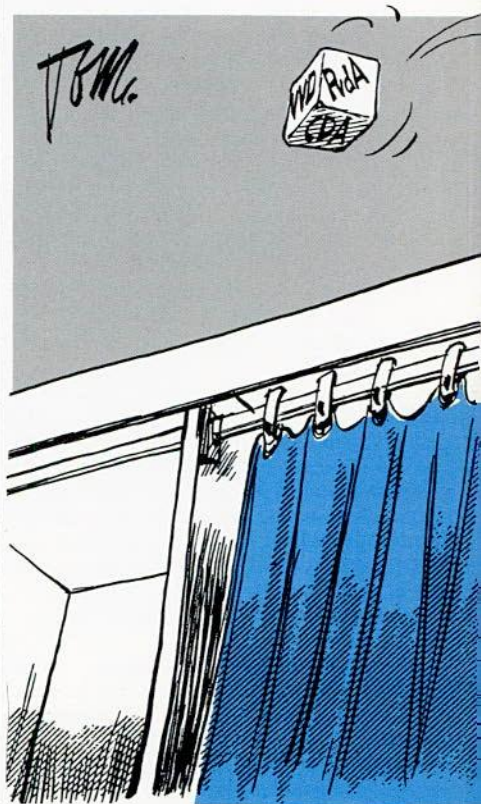
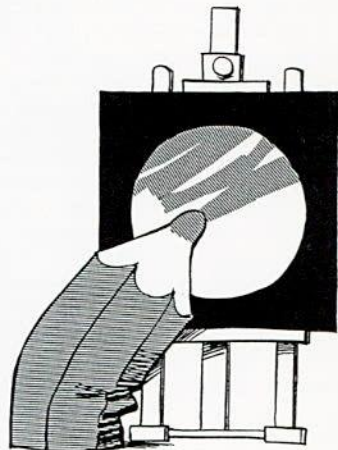
"Met de onthechting van vaste maatschappelijke verbanden is een vorm van individualisme ontstaan, waar ik een groot voorstander van ben. Tenminste van individuen die zich er rekenschap van geven dat ze met anderen in de maatschappij leven. Maar er is ook een vorm van individualisme opgekomen dat je eigenlijk geen individualisme meer kunt noemen maar egocentrisme.

Ik ben daar erg op tegen. Maar het is wel een ruimte die in onze maatschappij gegeven wordt."

Bent u het eens met de uitspraak dat een volk de regering krijgt die het verdient? Moeten mensen maar anders stemmen als ze het met deze regering niet eens zijn?

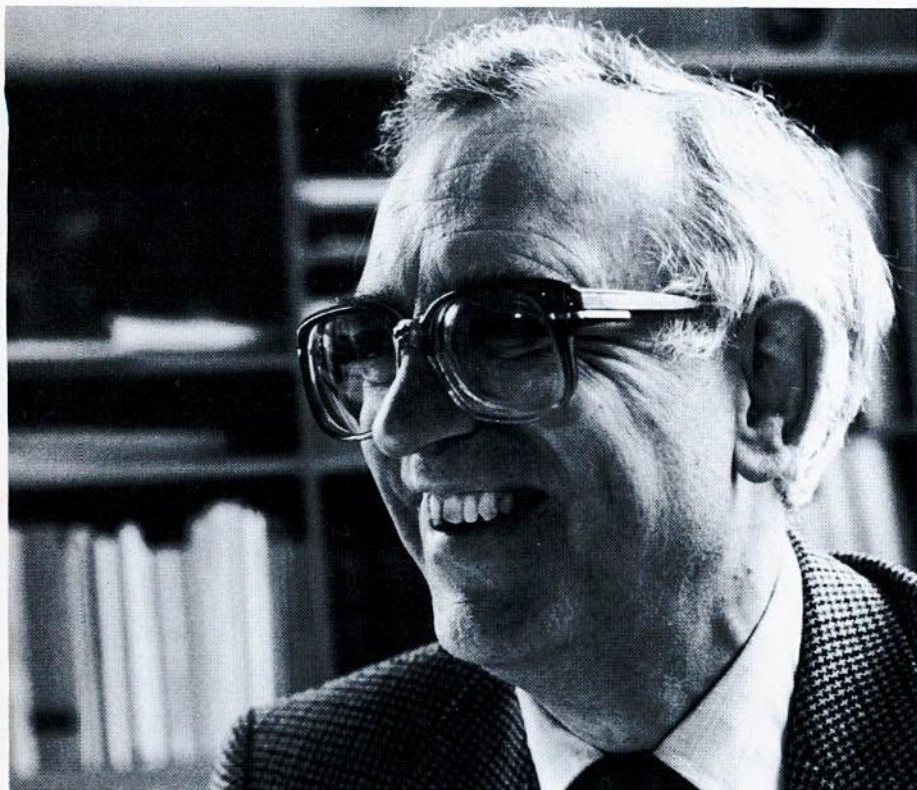
"Ik denk dat daar de verantwoordelijkheid van de mensen zelf ligt, ja. Daarom zeg ik: Ga in vredesnaam stemmen! Op wie is je eigen zaak, maar ga stemmen, ook al leiden verkiezingen niet altijd tot het meest gewenste. In Nederland ontkomen we nou eenmaal niet aan koalities bij het vormen van een regering. Het betekent dat partijen een rode jurk aanbieden, of blauwe, en dat er uiteindelijk een paarse op de markt komt waar niemand om gevraagd had en die niemand had aangeboden. Dat is niet altijd erg prettig voor hen die hun stem uitbrengen. Boven op de coalitie komt dan nog eens het regeerakkoord waar ik altijd een tegenstander van ben geweest. Het parlement komt zo maar al te vaak met gebonden handen te zitten. Eigenlijk moet het parlement als medewetgever en als

kontroleur van de regering met wisselende meerderheden kunnen stemmen. De maatschappij is altijd in beweging. Legt een regering zich voor vier jaar vast op een regeerakkoord – en gebeurt dat nog op details ook – dan werkt dat heel verstarrend. Er kan onvoldoende worden ingespeeld op ontwikkelingen als bijvoorbeeld de behoefte aan een euthanasieregeling.

ARIE DEN BROEDER:

IK DENK DAT WIJ ALS HV EENS OP ZOEK MOETEN NAAR ONZE POLITIEKE ROL

Arie den Broeder: het HV moet zich duidelijker profileren

Arie den Broeder is al tien jaar lid van het hoofdbestuur, sinds twee jaar vice-voorzitter van het HV. Tot voor kort was hij topambtenaar op het ministerie van Sociale Zaken.

„Ik ben nog steeds een overtuigd socialist. Ik denk dat je met de juiste hervormingen een betere maatschappij tot stand kunt brengen. Er is wel een afstand ontstaan tussen de socialistische overtuiging en de politieke praktijk van de PvdA. Maar die kloof is nooit zo groot geworden dat ik me vervreemd ben gaan voelen van die partij. In 1956 heb ik me aangesloten bij het HV. Ik was toen 27 jaar.

Juist de socialisten hebben gezegd: wil de mens tot ontplooiing komen, dan zul je eerst een aantal structuren moeten veranderen. Van het liberalisme is op dit moment weinig te verwachten, omdat we met een VVD te maken hebben waarin de conservatieve elementen het gezicht van deze partij bepalen.

De PvdA worstelt enorm met haar ideologie. Marx is allang afgezworen en lange tijd was er een duidelijke hervormingsgezindheid. Het is niet langer herkenbaar waar die partij voor staat.

Misschien een vaag soort „realisme“. Toch zouden socialist en liberalen elkaar kunnen vinden. Een voorbeeld is het contact wat die twee met elkaar blijven houden in Hotel Des Indes. De partijen begrijpen elkaar over en weer, ook al is er tot dusver nooit wat uitgekomen.

Heeft het nog wel zin om naar de stembus te gaan als de partijen zich zo weinig willen profileren om de coalitieruimte zo groot mogelijk te houden?

Kok heeft gezegd: „Met beide, zowel de VVD als ook het CDA willen wij regeren. Met beide zullen wij compromissen moeten sluiten. Laat de kiezer maar uitmaken wie er als sterkste in beeld komt, dan zullen wij wel kijken met wie er te regeren valt.“

Maar het CDA is vooralsnog wat minder gretig geweest. Hoe komt dat denkt u?

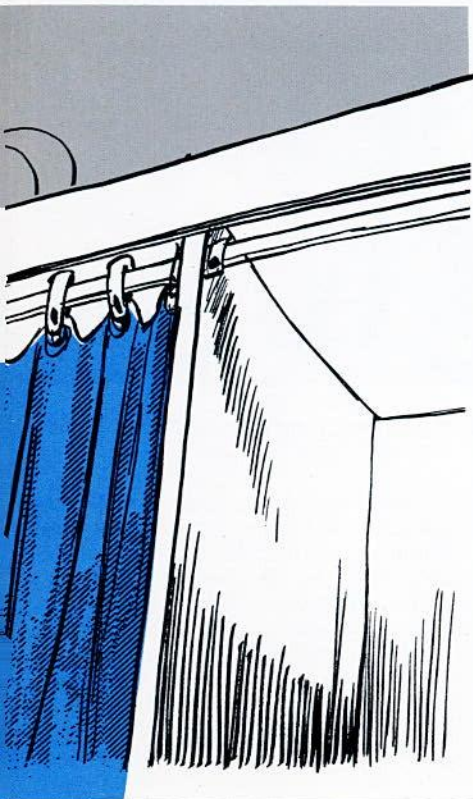
„De Zorgzame Samenleving, een term die het CDA lanceerde maar die verkeerd viel, is inmiddels vervangen door „De verantwoordelijke maatschappij“. Dat wil zeggen dat er veel moet worden overgelaten aan het individu, de familie, het gezin, de burens, de kerk etc. Met andere woorden, zoek het eerst zelf maar uit. En als dat niet lukt, mag je je „naasten“ verantwoordelijk maken. Alles is goed zolang je maar niet bij de overheid aanklopt. Dit zijn ideeën waar iemand als Brinkman hard aan werkt. Daarom is het CDA wat huiverig om met de PvdA in zee te gaan, die nog steeds voor een zekere staatsbemoeienis is.“

Tot voor kort was u één van de rechterhanden van staatsecretaris Lou de Graaf op het ministerie van Sociale Zaken. Eigener beweging bent u opgestapt omdat u zich niet langer kon verenigen met, noch meewerken aan het beleid van De Graaf. Ethische beginselen zijn voor u geen franje?

„De maat was vol. Ik heb om verschillende redenen het Departement verlaten. Ondermeer omdat het daar gevoerde beleid me steeds minder zinde. Maar ook omdat ik als toch regelmatig geraadpleegde topambtenaar het gevoel kreeg: alles wat ik zeg wordt alleen aangehoord. Men doet er niets mee. De beslissing weg te gaan, is niet impulsief genomen. Ik vind niet dat een ambtenaar uit moet maken hoe het beleid moet zijn. Je hebt een adviserende rol die weliswaar van grote invloed kan zijn op het beleid. Maar als je ziet dat er stelselmatig meer naar rechtse dan naar linkse ambtenaren wordt geluisterd, krijg je er wel tabak van. Zeker als dat jaren voortduurt.

Het is overigens een bekend probleem binnen het Haagse circuit. Het zijn mede topambtenaren geweest die Den Uyl hebben laten mislukken. Zijn werkgelegenheidsplan is toen niet alleen door CDA-ministers en de werkgevers tegenwerkt, maar ook door hoge ambtenaren op Financiën en Economische Zaken. Ik heb dat voor het eerst in een interview met het weekblad „De Tijd“ gezegd. Sindsdien zeggen ook anderen het.

Ik denk dat wij als Humanistisch Ver-

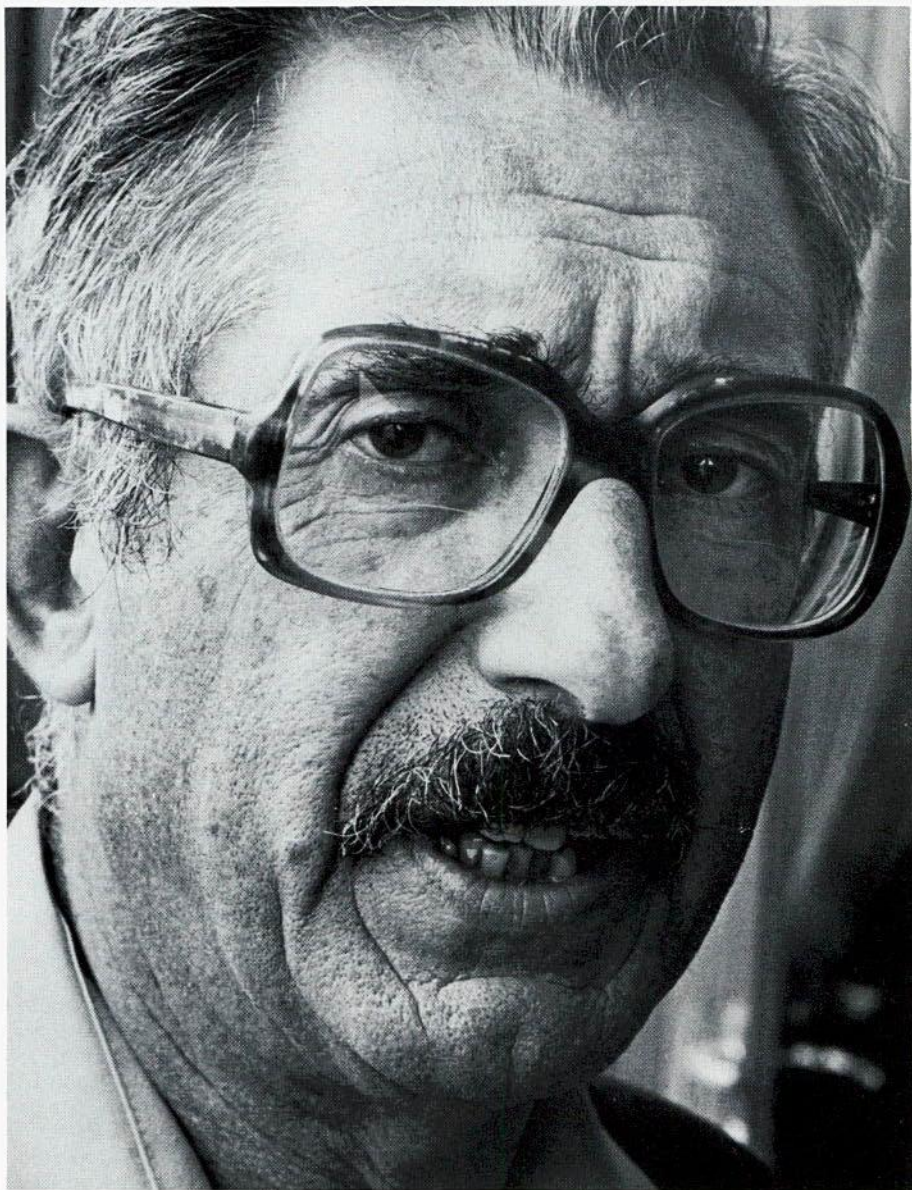
bond eens op zoek moeten naar onze politieke rol. Daarmee bedoel ik niet dat wij letterlijk politiek moeten gaan bedrijven. Wel kunnen wij vanuit onze gemeenschappelijke humanistische levensbeschouwing praten over aksten en oplossingen van ethische vraagstukken, ook al behoren we politiek gezien tot verschillende partijen. Veel moeilijker wordt het wanneer standpunten gaan botsen met actuele regeringsprogramma's. Dan houdt de politieke konkretisering op binnen het HV.

Eén van mijn frustraties is bijvoorbeeld hoe het „armoedevraagstuk” binnen het Verbond is besproken. Binnen het hoofdbestuur werd de tot dan toe bereikte unanimiteit zomaar ongedaan gemaakt. Met name voor de liberale hoofdbestuursleden gold, dat wij over dit vraagstuk geen duidelijke uitspraak konden doen, omdat het zittende kabinet die uitspraak zou kunnen beschouwen als kritiek op het gevoerde beleid. „So what?“, denk ik dan. Het zou ons niet moeten interesseren wie er regeert. Als er straks een gedeeltelijk socialistisch kabinet zit, zal ik ook niet schromen daar kritiek op te geven als ik dat nodig vind. Men is binnen het HV soms te slap of niet voortvarend. Wij hebben zo'n angst voor een nieuwe politieke tegenstelling binnen het Verbond – het hoofdbestuur in het bijzonder – dat wij nu de konservatieve, in casu de liberale minderheid, laten uitmaken wat wij als HV zeggen.

Ik vind dat wij ons duidelijker moeten profileren, maar dan wel op een tactische manier. Namelijk zodanig dat we niet vereenzelvigd kunnen worden met een kabinet of een politieke partij. Het kernprobleem binnen het HV is volgens mij de enorme afstand tussen het hoofdbestuur en de kongresafgevaardigden van de afdelingen in Nederland. De leden en sympathisanten van het HV zijn een groep mensen met een maatschappelijke interesse en engagement. We hebben een duidelijk progressieve kern van ondogmatisch-socialistisch en sociaal-liberale mensen. Daar zitten de ideeën en krachten, waaraan onze samenleving en cultuur behoefte hebben. De meeste mensen zijn lid van een politieke partij. Het aardige van het HV zou kunnen zijn dat het een optelsom van „one-issue”-bewegingen zou worden: Aktiegroepen die zich vaak voor één doel inzetten en waar veel mensen die geen lid willen worden van een politieke partij voor warmlopen. Het stelselmatig behandelen van „one-issue”-onderwerpen door het HV zou een goede wijze van profileren zijn. We moeten ons niet langer beperken tot vertrouwelijke gesprekken met politieke partijen die nauwelijks in de openbaarheid komen. Daarnaast moeten we met verklaringen komen waarmee we laten weten dat we vinden dat het anders moet.” ●

BERT SCHWARZ:

DE HAALBAARHEID VAN ETHISCHE ZAKEN IS NIET TE VERGELIJKEN MET DIE VAN LOON- OF BELASTINGPOLITIEK

Bert Schwarz: de overheden luisteren niet genoeg naar de mensen

Bert Schwarz nam onlangs afscheid als hoofdbestuurslid van het HV. Van 1979 tot 1987 was hij vicevoorzitter. Voor D66 was hij vanaf 1971 lange tijd lid van de Eerste Kamer.

„De ethiek-politiek discussie bestaat al zolang het HV bestaat. Dat komt telkens in golven terug. Ik zou graag het woord „ethiek” vervangen door levensbeschouwing want op basis daarvan heb-

ben we een ethiek. Gangbaarder is trouwens de tegenstelling: levensbeschouwing-politiek. Het begrip christelijke partij – en christelijke politiek is voor mij een onding. Want als iemand zegt: wij baseren ons op het Evangelie, dan zeg ik: sla dan het Evangelie er eens op na wat je met die kernwapens moet doen en of je de uitkeringen aan de lonen moet koppelen.

De haalbaarheid van ethische zaken is niet te vergelijken met die van loon-, of

belastingpolitiek. En financieel overzichtelijke zaken krijgen eerder een politieke prioriteit dan ideële zaken die dat niet zijn."

Wat levert het beraad tussen het HV-hoofdbestuur en politieke fracties (het fractie-beraad) concreet op?

"Dat wij de fracties nog eens goed kunnen attenderen op punten waar het HV belang bij heeft. En die, zo ik hoop, aan de orde zijn of komen. Bijvoorbeeld ons standpunt ten aanzien van de Wet Gelijke Behandeling, openbaar- en bijzonder onderwijs en geestelijke verzorging."

Gaat het daarbij ook niet om een financieel stuk van de koek binnen te halen waar het HV meent recht op te hebben?

"Ik praat niet alleen over centen, al zit dat deel er altijd in. Die resultaten van je inspanningen zijn slecht meetbaar. Je kunt nooit zeggen als je de politiek probeerde te beïnvloeden: dat heb ik gedaan. Het is altijd zo dat je probeert je steentje bij te dragen. Mijn overleden vrouw zei altijd: al die dingen waar jij je zo druk over maakt, daarvan is het enige effect dat het over twee jaar één dag eerder op de televisie komt. Zo moet je het zien."

Mijn antwoord daarop was: Als niet ik en duizenden gekken met mij dat deden, kwam het nooit op de televisie. Zo moet je ook het werk van het HV als lobby en als pressiegroep zien."

Hoe vertaalt u de humanistische levensbeschouwing in politieke termen?

"Welnu, ik zie het humanisme als de uitwerking van de idealen van de Franse Revolutie. Namelijk een moderne vertaling van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap in: persoonlijke vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met als belangrijke toevoeging het begrip tolerantie."

De vrijheid en gelijkwaardigheid vind je bij de VVD, alleen is daar de solidariteit zoek. Bij de PvdA vind je gelijkwaardigheid en solidariteit. Niet dat de vrijheid daar zoek is, maar het is wel een stuk minder. Het zijn te veel regenten. En ik ben bij D66 omdat ze daar alles hebben. In 1966 keek ik naar een televisie-uitzending. Dat was kort nadat ik uit Venezuela was teruggekeerd en ik na lange tijd weer zou gaan stemmen. Voor mij zag ik de lijsttrekkers van CHU, KVP, AR, PvdA en de VVD in discussie. Dat was zo'n walgelijk geouwehoer dat ik bij mezelf dacht: op geen enkele van deze partijen kan ik stemmen. Ik heb toen bij de gemeenteverkiezingen op de PSP gestemd. Bij de Kamerverkiezingen wist ik het echter niet meer. Toen werd als een geschenk uit de hemel - als er een hemel is - D66 opgericht. Daar heb ik het sindsdien op gehouden."

Wat verwacht u van de komende verkiezingen?

"Een van de meest verschrikkelijke verschijnselen binnen de Nederlandse politiek is dat het Christen-democratische blok sinds 1917 min of meer aan de macht is geweest. Het allerergste is dat ze met Lubbers de laatste twee jaar nog meer aanhang gekregen hebben ook -

bij een lage opkomst van de Kamerverkiezingen is het christelijke deel altijd oververtegenwoordigd.

Ik streef al zo'n 15 jaar naar een VVD-PvdA-D66 combinatie. Met het CDA kan men alleen op het sociaal-ekonomische vlak compromissen sluiten. Op het ethische vlak is dat een groot vraagteken. D66 heeft alleen interesse in een coalitie met het CDA als ze daar iets voor terugkrijgen. De onderhandelingen zullen zich daardoor beperken tot de sociaal-ekonomische vraagstukken waardoor de ethische vraagstukken op het tweede plan komen. Bij een coalitie van VVD-D66-PvdA heeft men als basis een grote eenstemmigheid over de ethische zaken. Euthanasie is dan zo geregeld, zo ook de Wet op Gelijke Behandeling. Maar ze krijgen eindeloze twisten over belastingverlaging en de koppeling van de uitkeringen aan de minimumlonen. Het enige advies wat het HV zal kunnen geven is: stem niet op CDA of op één van de kleine rechtse partijen."

Pikken politici nog wel in voldoende mate op wat er bij de mensen leeft?

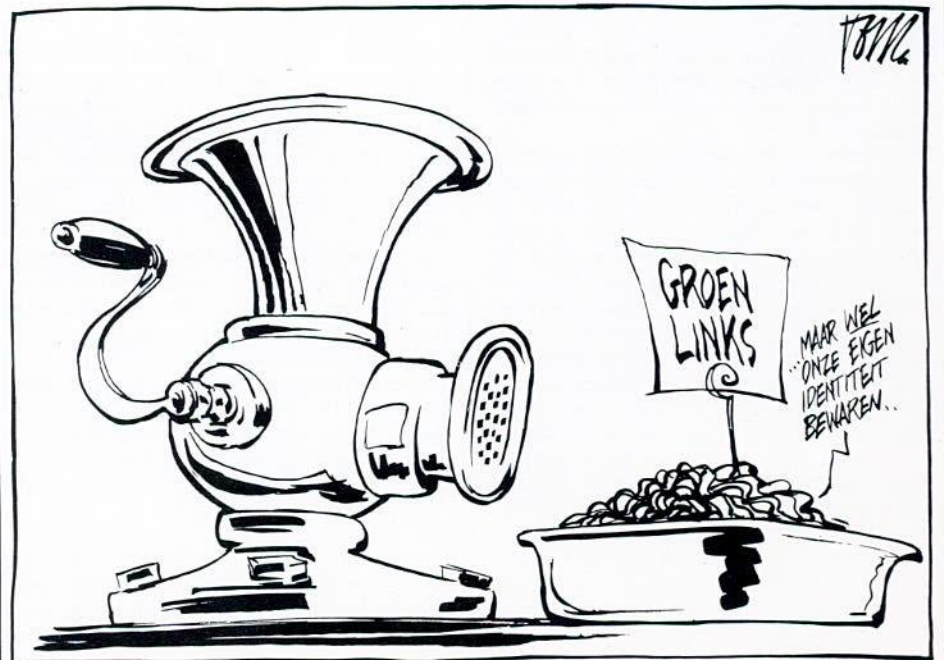
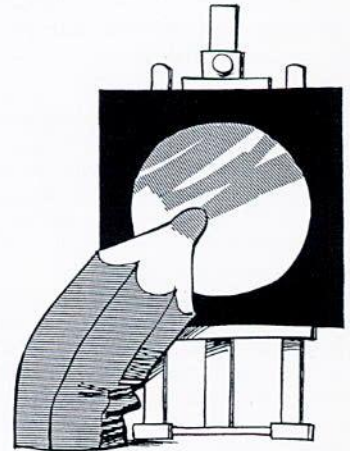
"Je moet in Nederland altijd op straat gaan liggen om je gelijk te halen. Iedereen kan al jarenlang voorrekenen dat mensen in de verpleging te weinig verdienen, maar er werd niets aan gedaan. Of gevaarlijke kruispunten waar jarenlang kinderen worden doodgeregeld, zonder dat er iets aan wordt gedaan. Ouders benaderen de gemeente met het verzoek om stoplichten. Maar daar komt dan geen reactie op totdat het kruispunt een dag lang bezet wordt gehouden. Dan kan het opeens wel. De overheden luisteren niet genoeg naar de mensen, wat je ambtelijke arrogantie en onverschilligheid zou kunnen noemen."

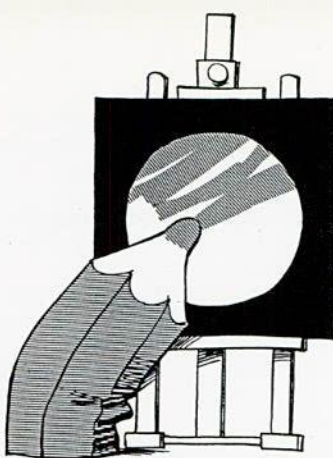
Hoe komt het dat de humanisten ondervertegenwoordigd zijn bij links radicale partijen, belangengroeperingen en actiegroepen tegen kernwapens, kernenergie en voor het milieu?

"Waarschijnlijk omdat dit politiek-kontroversiële punten zijn. Op persoonlijke titel neemt men wel deel."

Wat bedoelt u precies met politiek kontroversieel. Heeft ethiek hier niets mee te maken?

Ja. De weg waarlangs je je doeleinden wilt bereiken is politiek en niet levensbeschouwelijk van aard. Als je je als HV-bestuurslid met politiek-kontroversiële ontwikkelingen inlaat, zullen veel humanisten zich daarin herkennen, maar zullen er eveneens humanisten zijn die opstappen. Het HV is nou eenmaal geen politieke partij."

Mettha de Nachtegaal is sinds 1952 lid van het HV en zit vanaf 1981 in het hoofdbestuur. Zij is lid van de PSP en zal bij de verkiezingen op Groen Links stemmen.

Vindt u dat het HV de politiek meer moet volgen?

„Het zou ideaal zijn als we de politieke partijen op de voet zouden kunnen volgen, ja. Daar hebben we helaas de mensen niet voor en vanuit de politieke partijen is te weinig animo om te horen wat levensbeschouwelijke groepen te zeggen hebben. Ik denk wel eens dat wij, als één van die levensbeschouwelijke groepen, niet fel genoeg opereren naar de politiek toe. We zouden een luis in de pels moeten zijn. Dan heb ik het verder over de vredesbeweging, de mensenrechtenbeweging. Goed geïnformeerd als ze zijn op hun terrein, zouden ze de politiek meer lastig moeten vallen.”

Heeft het HV moeite met het vertalen van het humanisme in de politieke werkelijkheid?

„De HV-voorzitters Tielman en Rood zijn de eersten geweest die een politieke kleuring hebben gegeven aan zaken en instellingen die binnen het HV leefden. Dat betekende veel deining. „Er wordt een stemadvies gegeven”, werd er geroepen. Heel wat mensen zijn zich toen rot geschrokken. Het betekende het op-laan van de aloude ethiek-politiek discussie. Het is goed dat die discussie sindsdien is gebleven.”

Waarom is het zo heikel om als iemand met een levensbeschouwing af en toe ook eens een concrete statement maakt?

„De kontroverse voor het HV bestaat daaruit, dat een aantal hoofdbestuur-leden ook belangrijke politieke functies vervult. Zij worden er door hun partijen op aangesproken als ze vanuit het HV iets naar buiten brengen over de praktijk van de partij. Dan hoor je binnen het hoofdbestuur wel eens opmerken: „Dat kan ik naar mijn partij toe niet maken.” Het is een soort van calvinisme dat in Nederland bij alle groeperingen voorkomt. Het: Wie niet voor mij is, is tegen mij. Het is geen religieuze faktor, maar onze volksaard, toevallig naar Calvinijn vernoemd.”

„De een kan zich daar meer van losmaken dan de ander. Dan krijg je een tweedeling. De levensbeschouwing wordt dan meer voor de achtergrond, het hogere en het diepere. Maar ik vind die scheiding oneigenlijk. Rob Tielman is

METTHA DE NACHTEGAAL: HET HUMANISTISCH VERBOND ZOU EEN LUIS IN DE PELS VAN DE POLITIEK MOETEN ZIJN

Mettha de Nachtegaal: HV moet politiek meer lastig vallen

destijds aardig geslaagd in het leggen van die brug tussen dat beschouwelijke en concreet maatschappelijke ontwikkelingen.”

„In het afgelopen jaar was ik aan de beurt om voorzitter te zijn van het LOVO (Landelijk Overleg Vredes Organisaties). Dan merk je dat er politieke groeperingen zijn die je voor hun karretje willen spannen. Ik geef dan wel de grens aan. Ik wil met iedereen praten, dat wel, maar niet worden geannexeerd.

Als ik geen hoofdbestuurslid was van het HV zou ik op dit moment heel andere dingen aanpakken. Ik heb bijvoorbeeld in de tijd van de kruisraketten heel nadrukkelijk enige afstand bewaard van de basisgroepen. Mijn dochters zaten daar wel in. Die zaten voor de basis Woensdrecht en lagen voor de trein. Ik vond het toen niet goed me als hoofdbestuurslid van het HV te manifesteren, al dek ik wel iedereen die vanuit z'n volle overtuiging en geweten aan dergelijke acties meedoet. Achteraf dacht ik: Het was misschien wel juist geweest als daar toch een hoofdbestuurslid van het HV aan had deelgenomen. Veel leden hadden zich dan kunnen herkennen.”

„Het HV is een club van mensen die zich eigenlijk niet willen organiseren; een verzameling individuen die inzien dat het nuttig is om met elkaar van gedachten te wisselen, en bij elkaar te komen. Dat zie je ook in de PSP. Eveneens een zootje ongeregeld dat zich liever niet wil organiseren. Maar het wel heeft gedaan, omdat anders politiek niets kon worden bereikt. Bij groepen als de PvdA (en daarvoor de SDAP) en de kommunisten ligt dat historisch anders. Die zijn al in een vroeg stadium te veel in totalen gaan denken. Henriëtte Roland Holst vond al: Je moet een mens toch primair als een persoon zien, niet alleen als teleenheid. Pas dan kun je wat met ze beginnen.”

Dat zei ze aan het begin van deze eeuw, tijdens de zogenaamde opkomst van de massa's. Nu zijn mensen toch meer persoon dan toen?

„In deze westerse samenleving, want daar kunnen we alleen maar over praten, denk ik dat dat waar is. Dat je mensen op hun persoonlijke verantwoordelijkheid moet aanspreken. Ik doe dat ook. Bovendien vind ik dat iedere politieke partij dat moet doen. Of mensen dat aankunnen, durf ik niet te onder-

schrijven. Het is een proces dat generaties vergt. „Geef Drees Uw vertrouwen!” was een verkiezingsleus die je tegenwoordig niet zo gauw meer zult horen, maar die ik me nog goed herinner als de eerste verkiezingsleus na de oorlog. Daar moet je nu niet mee komen.”

Liggen levensbeschouwing en politiek voor u dicht bij elkaar?

„Ja, zonder de PSP zou de PvdA niet goed meer te onderscheiden zijn van D66 bijvoorbeeld. Dan wordt de PvdA net zo'n common-sense partij. Daarom zal ik weer op de PSP stemmen en daarom ben ik er ook nog steeds lid van. Maar ook omdat ik vind dat de PvdA, die zichzelf nog steeds socialistisch noemt, moet oppassen dat ze dat ook blijft met een PSP naast zich. De PvdA kan het zich naar mijn opvatting niet permitteren om nu al, voor de verkiezingen, avances te maken naar het CDA, laat staan compromissen sluiten. Dat die drie linkse partijen (de CP, de PSP en PPR) elkaar nu opzoeken, vind ik een zinnige ontwikkeling. Er is genoeg gemeenschappelijks binnen die partijen dat gezamenlijk verdedigd zou kunnen worden. Of ze één partij moeten worden, betwijfel ik.”

Zou het HV ook met de politieke partijen moeten praten over de onderwerpen waar buitenparlementaire actiegroepen zich mee bezighouden?

„Ik vind van wel, ja. Mijn indruk is dat onze huidige voorzitter daar enigszins bevreemd voor is. Hij is er bang voor dat het HV dan intern polariseert. Begrijp me goed, ik denk ook dat je met het HV moet oppassen geen volgwagen of geweten van een politieke partij te worden. Maar de zaken die ons in het leven bezighouden, zijn dezelfde zaken die de politieke partijen bezighouden. Er zou een hoop duidelijkheid komen als om te beginnen alle mensen die stemrecht hebben, gaan stemmen. Vooral jonge mensen moeten zich daarbij afvragen welke perspectieven een politieke partij hen biedt. Als je niet overtuigd christen bent, stem dan niet op het CDA omdat je vindt dat die mensen het zo goed kunnen. Realiseer dat de verdeelsleutel voor staatsgelden en bestuurlijke inbreng voor onderwijs, wetenschap en gezondheidszorg naar levensovertuiging wordt geregeld. Dit is geen land van grote meerderheden, maar van koalities. Laat die nuances maar doorklinken in de Tweede Kamer. Voor een bevolking die zich niet eens meer voor 50% gebonden voelt aan de religieuze partijen, is dat een noodzaak geworden. Ik hoop dat het CDA opschuift naar de plaats waar ze werkelijk recht op heeft.” ●

JUBILERENDE HV-HOMOWERKGROEP KIEST VOOR INTERNATIONALE SAMENWERKING

Onderdrukking van homoseksualiteit doet niet alleen de slachtoffers van die onderdrukking pijn maar betekent ook een verarming voor degenen die diskrimineren. Het is een verarming van het mens-zijn en van de samenleving als je homoseksualiteit met zoveel angst bekijkt dat je die het liefst uit de samenleving zou willen bannen. Nou dat kan dus heel beslist niet meer, stelde HV-voorzitter Jan Glastra van Loon duidelijk vast bij de viering op 3 juni van het tien-jarig bestaan van de Homowerkgroep van het Humanistisch Verbond. Toch is de onderdrukking van homoseksualiteit nog steeds aan de orde van de dag.

Denis Hall, vertegenwoordiger van de britse Gay and Lesbian Humanist Association, vertelde over reactionaire conservatieven in Engeland die er naar streven homoseksualiteit wettelijk te verbieden. De invoering van Section 28 is daarvoor een eerste stap. Deze clause verbiedt de lokale overheid homoseksualiteit opzettelijk te bevorderen en o.a. om op gesubsidieerde scholen te bevorderen dat daar wordt onderwezen om homoseksuele verhoudingen als zogenaamde gezinsrelaties te accepteren. Vooral de preventieve werking van de wet wordt gevreesd. Raadslieden die bang zijn voor gerechtelijke stappen en mogelijke boetes, zullen wellicht de weg van de minste weerstand kiezen en subsidie weigeren of het gebruik van zalen of faciliteiten verbieden aan groepen of individuen die positief ten opzichte van homoseksualiteit staan. Niet alleen in eigen land constateert Denis Hall een dreigende houding, (met name door kerkelijke orthodoxie) maar ook in landen als Frankrijk, Duitsland en België waar allerlei neo-fascistische organisaties een gevaar vormen. Daarnaast is er de veroordeling van de RK-kerk en de toenemende invloed van fundamentalistische Islamiëten. Wat de Britse homoseksuelen uit de verloren slag rond Section 28 hebben geleerd, is dat internationale samenwerking van het grootste belang is. Een belangrijk wapen is vooruitstrevender wetgeving in Scandinavische landen en Nederland. Het recentste voorbeeld van zo'n inspiratiebron is de wet in Denemarken die homoseksuele paren praktisch gelijk stelt met gehuwde heteroseksuele paren. De Engelse homohumanisten zien in de éénwording van Europa nieuwe kansen om in eigen land de positie van homoseksuele mannen en les-

bische vrouwen te verbeteren. Via het Europese Parlement is al het één en ander bereikt en het is belangrijk om op deze weg door te gaan. Hiertoe is internationale samenwerking vereist.

Het is de vraag of voor de Nederlandse homo's en lesbiennes de éénwording van Europa niet veeleer bedreigingen inhoudt. Immers, Nederland steekt gunstig af in vergelijking met veel andere landen. Wordt Nederland niet naar beneden getrokken? Bob van Schijndel, PSP-gemeenteraadslid in Amsterdam en voor de Regenboogfractie kandidaat Europees Parlement, durft de keuze voor harmonisatie van wetgeving binnen Europa wel aan. Maar dan wel met een bepaald basisniveau en met de mogelijkheid om per land in gunstige zin af te wijken. Het Europese Parlement kan met verdragen en richtlijnen druk uitoefenen op de verschillende lidstaten. De PvdA en de Regenboogpartij willen een algemene richtlijn die diskriminatie op grond van seksuele voorkeur verbiedt. Deze Nederlandse Europarlementariërs staan natuurlijk wel zwak zolang er in eigen land nog geen goede Wet Gelijke Behandeling is. Ook Bob van Schijndel benadrukte het belang van samenwerking door de internationale georganiseerde homobeweging om op Europees nivo pressie te kunnen uitoefenen. Een goed georganiseerd homobeleid kan zo voor Nederland een nieuw exportartikel zijn!

De interantionale samenwerking van homohumanisten begint inmiddels vorm te krijgen. De Engels/Nederlandse samenwerking is uitgebreid met een Amerikaanse humanistisch homogroep. In Zweden hebben humanisten bij hun regering erop aangedrongen om de Engelse Section 28 te veroordelen. Voorts zijn kontakten gelegd met humanisten in België en Duitsland.

Naast de internationale samenwerking werd tijdens de jubileumviering ook aandacht gevestigd op de samenwerking binnen het Humanistisch Verbond van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. In de afgelopen tien jaar was de Homowerkgroep vooral een mannengroep. Nu is een aantal vrouwen binnen de groep actief en bestaat er een lesbisch netwerk. De hoogste tijd dus om de naam te wijzigen in Homo-Lesbische Werkgroep van het Humanistisch Verbond. Hopelijk zal de kwaliteit van deze samenwerking tussen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen model kunnen staan voor de voorgenomen internationale samenwerking!

Evert van der Lee

HUMANISTISCHE PROFS GEVEN KOLLEGES AAN UNIVERSITEITEN

De humanistische stichting Socrates, een werkstichting van het Humanistisch Verbond, stelt zich ten doel mogelijkheden te scheppen voor een uitwisseling van gedachten omtrent fundamentele vragen waarvoor het humanisme geplaatst wordt. De stichting Socrates richt zich tevens op de verdieping van de wetenschappelijke en culturele achtergrond van het humanisme. De vestiging en instandhouding van bijzondere leerstoelen aan Nederlandse universiteiten dragen hiertoe bij. Op dit moment zijn er bijzondere leerstoelen vanwege de stichting Socrates aan de universiteiten in Delft, Utrecht, Leiden en Wageningen.

Technische universiteit Delft

Prof. dr. Wim van Dooren zal kolleges verzorgen over *Het Europa der filosofen*. Behandeld wordt wat filosofen in verleden en heden over de Europese ge-

(Advertentie)

IDEALISME of nuchter denken?

Het menselijk denken en handelen moet niet door bewustzijnsverruimende middelen worden beïnvloed. Als konsekwentie hiervan leven ANDO-leden alcoholvrij.

Omdat overmatig alcoholgebruik de oorzaak is van veel problemen en ellende, tracht de ANDO, al dan niet te zamen met anderen, de rol van de alcohol in onze samenleving te beperken.

Als u het daarmee eens bent, kunt u op 2 manieren helpen: door ANDO-lid te worden (f 35,80 per jaar) of donateur (vanaf f 15,- per jaar). Ook voor meer informatie: ANDO, Cornelis Houtmanstraat 21, 3572 LT Utrecht, 030-718988.

dachten hebben geschreven. Is „Europa“ een conservatief of een progressief ideaal? Een confrontatie van christelijke eurocentrisch met humanistisch mondiaal denken.

De kolleges hebben plaats vanaf 7 september, op donderdag tussen 13.00 uur en 15.30 uur in Gebouw Wijsbegeerte en Technische Maatschappijwetenschappen, Kanaalweg 2b, Delft. *Nadere informatie is te verkrijgen bij mevr. R. Mantjes/mevr. C. van Velzen (sectie wijsbegeerte. Tel.: 015-785143.*

Rijksuniversiteit Leiden

Prof. dr. Marcel Fresco zal kolleges verzorgen over *Nederlandse filosofen in de humanistische traditie, Coornhert en Hemsterhuis*. In het eerste semester staat Coornhert (1522-1590) centraal. Hij was in de roerige tijd waarin hij leefde, de meest felle vertegenwoordiger van (religieuze) tolerantie en iemand die als eerste het erfgoed van de klassieke Oudheid voor een Nederlandstalig publiek toegankelijk maakte. Hemsterhuis (1721-1790) aan wie het tweede semester is gewijd, gold als de „Bataafse Sokrates“. Hij heeft grote invloed uitgeoefend op filosofie en „Geistesleben“ in Duitsland tussen 1770 en 1810, mede door zijn vriendschappen met mensen als Jacobi, Herder, Goethe en Hamann. In 1990 worden zowel het sterfjaar van Coornhert als dat van Hemsterhuis herdacht.

De kolleges hebben vanaf 14 september, op donderdag tussen 11.00 uur en 13.00 uur, Witte Singel Doelen-complex, Mattias de Vrieshof 1, Leiden. *Nadere informatie is te verkrijgen bij prof. Fresco, tel.: 071-272029/071-272031 (secr.)/071-146853 (th).*

Rijksuniversiteit Utrecht

Prof. dr. Rob Tielman zal kolleges ver-

zorgen over *Sociale en culturele aspecten van het humanisme*. Hij gaat in op onder andere de ontwikkeling van de humanistische traditie in het westerse denken, het ontstaan van een niet-godsdienstige en buitenkerkelijke levensbeschouwelijke stroming en de institutionalisering daarvan in humanistische organisaties. Ook zal de relatie tussen de sociale wetenschappen en het humanisme aan de orde komen, evenals de toepassing van de humanistische reflectie op morele dilemma's in actuele maatschappelijke vraagstukken.

De kolleges hebben plaats vanaf 12 september, op dinsdag tussen 19.00 uur en 21.30 uur, Trans 10, Utrecht. *Voor nadere informatie en inschrijving kunt u zich (schriftelijk) wenden tot prof. Tielman, Heidelberglaan 1, 3584 CS Utrecht.*

Landbouwniversiteit Wageningen

Prof. dr. Hans Achterhuis zal kolleges verzorgen over *Natuur en samenleving* en op het gebied van *De filosofie van de schaarste*. Een van de kernvragen is: welke relaties bestaan er tussen maatschappelijke organisatievormen, intermenselijke verhoudingen en de houding ten opzichte van de natuur? Tevens verzorgt prof. Achterhuis de afstudeervakken *Sociale filosofie* en *Milieufilosofie*.

De kolleges hebben plaats vanaf 27 september, op woensdag tussen 10.30 uur en 12.15 uur, in zaal 357, de Leeuwenborch, Hollandseweg 1, Wageningen. *Nadere informatie is te verkrijgen bij de Landbouwniversiteit, tel.: 08370-89111 of bij prof. Achterhuis, tel.: 020-5254518 (alleen op donderdag tussen 11.30 uur en 13.00 uur).*

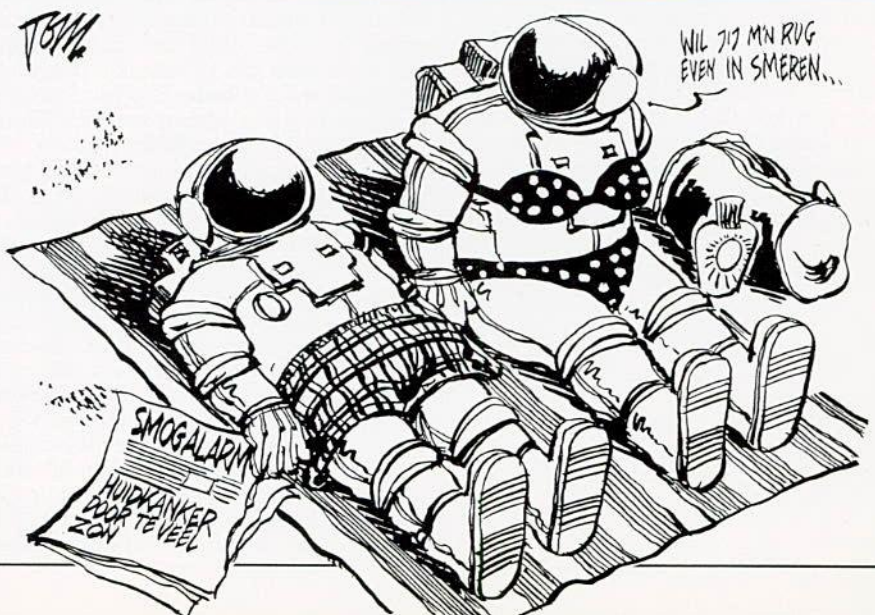

Foto: Jan Buwalda

Humanisten staan in 't algemeen bekend als een zeer tolerant volkje. Na het recente kongres van het Humanistisch Verbond in mei is in dat beeld een barstje komen te zitten. Onder elkaar bleek die zo gekoesterde verdraagzaamheid toch wel tekort te schieten. De lieve vrede kon uiteindelijk niet meer worden bewaard, zelfs niet in schijn. Daarvoor hadden zich te veel conflicten opgezouten.

Inhoudelijke tegenstellingen ontaardden die twee woelige dagen in Groningen herhaaldelijk in vinnige schermutselingen tussen kongresafgevaardigden en hoofdbestuurleden. Behalve wederzijdse verwarring en wantrouwen, slechte voorbereiding, oogkleppen en stokpaardjes waren het ook de omstandigheden die de onderlinge sfeer verder deden verslechteren. Zo was de vergaderruimte mooi maar duidelijk te krap en maakten de felle, hete televisielampen het zaaltje nog meer tot een broedplaats van irritaties. De overvolle kongresagenda betekende een konstante pressie om de spreektijden extreem kort te houden.

De rek was er soms helemaal uit, men kon nog maar weinig geduld voor elkaar opbrengen. Twee keer dreigde een voorstel te worden aangenomen dat door het bestuur sterk werd ontraden. En om de begroting goedgekeurd te krijgen, moest het hoofdbestuur zelfs eerst het onaanvaardbaar uitspreken. Veel scherpe kantjes konden nog worden ontweken door enige heikele zaken door te schuiven naar een derde kongresdag die op zaterdag 14 oktober in Utrecht zal worden gehouden. Daarmee werd even tijd gewonnen, ook wel in de hoop dat met die tijd raad zal komen. Uiteraard zullen wij u weer uitgebreid hierover berichten.

Maar eerst heeft u nog een verslag tegoed van die twee onstuimige kongresdagen in mei. Geen volledig verslag (dat zou een compleet nummer van de Humanist vergen), wel hopen wij zo de lezer een goed beeld te geven van het verloop van de discussies en een impressie van de sfeer. Daarnaast heeft de redactie van de Humanist enige prominente kongresgangers en de algemeen voorzitter gevraagd om in het kort een eerste analyse te geven van wat er die twee dagen misging.

DOOR HES VAN HUIZEN

HV-voorzitter in openingsrede: Ik zal mij doodvechten voor het recht van mijn tegenstanders om het openlijk met mij oneens te zijn

In zijn openingsrede kan voorzitter Jan Glastra van Loon melden dat het HV de twee afgelopen jaren is blijven groeien en bloeien. Zo groeide het ledental van net boven de 14.000 naar bijna 16.000, steeg het aantal losse abonnees van de Humanist tot boven de 3000 en nam ook het aantal donateurs van het Steunfonds toe. Het HV werd de Universiteit voor Humanistiek, de zendtijd voor de HV-radio & televisie verdubbelde en het aantal humanistische geestelijke raadslieden bij justitie, defensie en in zieken-, bejaarden- en verzorgingshuizen nam toe. Ook ziet de algemeen voorzitter veel kwalitatieve verbeteringen. Als voorbeeld noemt hij recente programma's van radio en televisie. Jan Glastra van Loon roept in zijn openingsrede alle godsdienstige medeburgers op om onze samenleving te beschouwen als één die niet alleen van een groep is die de waarheid in pacht heeft, maar van ons allen, mét onze verschillende opvattingen, geloofs- en levensovertuigingen. „Op zo'n basis zouden wij ontzaglijk veel kunnen bereiken voor vrede, gerechtigheid en een gezonde wereld” zo benadrukt hij zijn oproep.

De algemeen voorzitter houdt daarmee een vurig pleidooi voor een samenleving waarin mensen open oog en oor hebben voor de diepste gevoelens van hun medemens. Glastra van Loon zegt het zo: „Waar het om gaat, is dat wij opkomen voor gelijke rechten en plichten voor iedereen. Voltaire heeft dat kernachtiger gezegd: ik zal mij doodvechten voor het recht van mijn tegenstanders om het openlijk met mij oneens te zijn. Een mens, die niet vrij zijn mening mag uiten of voor wie een van de andere rechten van de mens niet geldt, is een onderdrukte. Hij leeft, maar hij leeft in geestelijke nood. Het ergst van al is echter, dat die geestelijke nood met de hulpmiddelen van de fysieke terreur kan worden opgevoerd tot een hoogte waarop mensen nog alleen maar met de moed van de wanhoop voor hun vrijheid kunnen opkomen. Er leven nog miljoenen mensen in deze extreme toestand van onvrijheid. Wij hebben zo'n toestand gedurende een in verhouding korte tijd gekend onder de bezetting van nazi-Duitsland. Laat niemand proberen die extreme vorm van onmenselijkheid opnieuw op welke manier dan ook in ons land te importeren. En laten wij intussen de miljoenen die elders daaronder gebukt gaan niet vergeten.”

Aldus een geïnspireerde HV-voorzitter die alle afgevaardigden vervolgens een zinvol en spannend kongres toewenst. Hoe spannend het zou worden, kon hij toen natuurlijk nog niet bevroeden.

KONGRES GEEFT NOG HET VOORDEEL

HOOFDBESTUUR NET VAN DE TWIJFEL

Vervolg van pagina 18

ken en de ondersteuning van het HVO te waarborgen. Daar moet het hoofdbestuur even over nadenken. Er volgt een hele korte schorsing, maar voor het hoofdbestuur lang genoeg om ruimhartig overstag te gaan en zo weer door het oog van de naald te kruipen.

Uitstellen of afkeuren

Maar nog is het leed voor het hoofdbestuur niet geleden. Want de begroting voor 1989 moet nog worden goedgekeurd door het kongres. En als het aan Hans F. Hoekzema van de afdeling Amsterdam ligt, gebeurt dat niet. Hij dringt er op aan om of goedkeuring uit te stellen of anders nu direkt af te keuren. De beleidsnota is niet besproken, dus waarom de daar aan gekoppelde begroting wel goedkeuren? De penningmeester moet nu echt aan de noodrem gaan hangen en na de zoveelste schorsing kondigt hij aan dat er geen hoofdbestuur meer zal zijn als de begroting wordt afgekeurd. Het kongres keurt daarop de begroting goed, het bestuur haalt snel even opgelucht adem terwijl de volgende hindernis zich alweer aftekent.

Dat het nieuw te kiezen hoofdbestuur uit het rekordaantal van 25 leden mag bestaan, daarover is men het gauw eens. Maar of ook Lex Hagenaars van de partij zal zijn, daar wil de afdeling Den Haag/Wassenaar het wel even over hebben. Niet omdat zij vinden dat Lex Hagenaars een slechte penningmeester zou zijn – integendeel, daarover bestaat bij het kongres geen twijfel – maar de Haagse afgevaardigden menen dat hij hen onheus heeft bejegend in een optreden als hoofdbestuurslid. Het kongres wordt nu besloten verklaard, het gaat immers om een persoon. Maar tot een schriftelijke stemming komt het niet. Als de vergadering weer openbaar is, blijkt dat de afdeling Den Haag/Wassenaar haar onvoldragen voorstel alweer snel heeft ingetrokken. De verkiezing kan verder gewoon doorgaan, er zijn zoals gebruikelijk geen tegenkandidaten en zo worden alle kandidaten in hoofdbestuur, Verbondsraad en Financiële Commissie benoemd.

Snel, voordat er nog een kink in de kabel kan komen, schorst HV-voorzitter de vergadering voor de laatste keer die dag. Op de veertiende oktober zal men zich kunnen buigen over het zwaar gemaende Humanistisch Manifest, het dilemma van de kernwapens, de kontroverse over het HVO, de nog onbesproken beleidsnota en de nieuwe contributieregeling. Daarvoor zal nog veel huiswerk moeten worden gedaan. Was het daarom dat de meesten zich direkt naar huis spoeden?

Hes van Huizen

Foto: Jan Buwalda

WAT GING ER MIS? HOE KAN HET ANDERS?

Alice de Rooij: extra kongresdag nodig om gevoelens van boosheid en machteloosheid te vergeten

Bij het binnentreden van de kongresruimte in Groningen viel mij op dat de „wandelgangen“ bijzonder smal waren en het hoofdbestuur, gezeten op een podium in een te kleine zaal als het ware „boven“ de menigte afgevaardigden uitsteeg. Twee onbelangrijke, slechts door de ruimte zelf bepaalde zaken die in de loop van het kongres symbolisch leken te worden. De afgevaardigden vonden elkaar in het schitterende park buiten en de kloof tussen „het kongres“ en het „hoofdbestuur“ werd steeds meer zichtbaar.

Het is niet eenvoudig in een paar woorden weer te geven wat er allemaal gebeurde. Er is veel gezegd en nog veel meer niet gezegd maar alleen voelbaar in ondertonen. In een klimaat dat niet wordt beheerst door onderling vertrouwen, is elke poging tot een konstruktieve dialoog gedoemd te mislukken. Hetgeen ook veelal gebeurde. Het kongres was op zijn hoede: in de laatste vergaderingen van de Verbondsraad was een wederzijds begrip vaak ver te zoeken en de stellingname van het hoofdbestuur in enkele voorstellen en preadviezen leverde een gevoel op van: „We moeten de barrikaden op“. Het hoofdbestuur was zich volgens mij bewust van een veel te volle agenda, die extra onder druk kwam te staan door tv-opnamen en de tijdsplanning voor de forumdiskussie aan het eind van de eerste dag. Het uitte zich vooral in slecht luisteren naar elkaar.

Voor mij werd het een en ander goed voelbaar bij de behandeling van het Humanistisch Manifest. Het is mij nog steeds niet duidelijk waarom de tekst (waarover we twee jaar geleden na veel discussie het eindelijk eens waren geworden) nu weer herschreven moest worden. Aangevuld en aangepast aan de aktualiteit was prima geweest. Maar waarom in een andere stijl waardoor de inhoud dusdanig veranderde dat veel amendementen onvermijdelijk waren? Bij mij overheerste het gevoel dat we daar niet te veel tegen in moeten gaan. Misschien denkt en bedoelt het hoofdbestuur dat wel helemaal niet; het effect heeft het wel! Irritatie wordt dan vervolgens gewekt door het feit dat de behandeling van het Manifest „gestuurd“ wordt door het maken van tv-opnamen: onderdelen wor-

Het hoofdbestuur in schorsing bijeen

den uitvoerig toegelicht en voorgelezen door het hoofdbestuur, terwijl voor behandeling van het hele stuk en een goede inhoudelijke discussie geen tijd meer is. Afgevaardigden, die veel tijd en energie in de voorbereiding hebben gestoken, krijgen de volgende dag te horen dat het Manifest van de agenda wordt afgevoerd en op een extra kongresdag in het najaar weer wordt opgevoerd. Tegelijk met de kernwapens, het beleidsplan en de uitkomst van een prioriteitendiskussie.

Een extra kongresdag, die niet alleen nodig is om „Groningen“ af te maken, maar die vooral nodig is om de gevoelens van boosheid en machteloosheid te vergeten, ontstaan door onbegrip en elkaar niet meer serieus kunnen of willen nemen.

Het zou onterecht zijn alleen maar het hoofdbestuur de „zwarte piet“ toe te spelen; ook het kongres reageerde vaak geprikkeld en agressief. De enige die kan voorkomen dat „14 oktober“ een herhaling wordt van „Groningen“, is wel het hoofdbestuur, en mijns inziens op de volgende manier:

- het tonen van een duidelijke bereidwilligheid om samen met het kongres naar oplossingen te zoeken.
- zorgen voor goede technische voorzitters, niet meer dan twee op één dag, en een goed ingewerkte stemkommissie.

En natuurlijk moeten afgevaardigden gedisciplineerd vergaderen: in een sfeer van wederzijds vertrouwen en het

gevoel „voor hetzelfde doel“ bezig te zijn, is ook dat binnen een organisatie als het Humanistisch Verbond mogelijk!

Alice van Rooij
(afgevaardigde afdeling Utrecht)

Elly Hoekzema-Klerk: het hoofdbestuur geeft er geen blijk van de vereniging en haar leden serieus te nemen

Tijdens de Groningse Kongresdagen ging er veel mis. Op verschillende momenten voelden afgevaardigden zich gekleineerd, geïntimideerd en zelfs gemanipuleerd door de wijze waarop van achter de tafel werd gereageerd op bijdragen vanuit de zaal. Hierdoor werden zij (vaak tegen hun zin!) tot agressieve stellingname gedwongen. Er ontstond een wij/zij verhouding tussen kongres en bestuur, die konstruktief overleg en besluitvorming onmogelijk maakte. Hoe ontstaat zo iets nu?

Afgevaardigden, die op vorige kongressen en in de Verbondsraad al de nodige ervaring hebben opgedaan, signaleren een ontwikkeling waarvoor de grondslag eigenlijk al in de Beleidsnota van 1984 is gelegd. Toen werd namelijk voor het eerst een duidelijke opsplitsing gemaakt in: „het HV als geestelijk genootschap“, „het HV als centrum van dienstverlening“ en „het HV als vereni-

ging". Het is tegen de achtergrond van deze nota dat door het hoofdbestuur – zonder overleg met en goedkeuring door respectievelijk Verbondsraad en Kongres – werkvelden worden ondergebracht in werkstichtingen, die een hoge mate van autonomie bezitten. Op deze wijze wordt de democratische besluitvorming en -kontrolle van de vereniging steeds verder ingeperkt, terwijl juist de *vereniging de basis* van het geheel zou moeten zijn.

Het hoofdbestuur geeft er géén blijk van oog te hebben voor deze kant van de ontwikkelingen. Het claimt zelfs steeds verdergaande bevoegdheden. Een voorbeeld hiervan is het hoofdbestuurvoorsel tot wijziging van het Huishoudelijk Reglement. Hierdoor zou het hoofdbestuur het recht krijgen een regeling vast te stellen waarin met betrekking tot de diverse geledingen in het HV de verhoudingen, de bevoegdheden en de beroepsprocedures eenzijdig door het hoofdbestuur worden vastgesteld. In feite wordt het kongres hier (indirect) uitgenodigd zichzelf buiten spel te zetten! Hetgeen niet alleen ongewenst en niet acceptabel is maar ook in strijd met de statuten. Daarin is namelijk bepaald

dat aan het kongres alle bevoegdheden toekomen, die niet door de wet of de Statuten aan andere organen zijn opgedragen. Als het hoofdbestuur vindt dat daar verandering in moet komen, zal het dus op een volgend kongres met goed onderbouwde voorstellen tot statutenwijziging moeten komen. De discussie hierover behoort in het openbaar te worden gevoerd: in de vereniging, in de Verbondsraad en op het kongres. De uiteindelijke *besluitvorming* dient plaats te vinden op het kongres. Ook op andere momenten geeft het hoofdbestuur er geen blijk van de vereniging en haar leden serieus te nemen. Afwijkingen van de begroting worden, in strijd met het Huishoudelijk Reglement, niet ter goedkeuring aan de Verbondsraad voorgelegd. De (actieve en passieve) adviserende functie van de Verbondsraad wordt veelal genegeerd. Zie in dit verband de gang van zaken met betrekking tot de verzelfstandiging van de RTV-dienst: de afspraak dat de Statuten van de HOS (Humanistische Omroep Stichting) ter advisering aan de verbondsraad zouden worden voorgelegd, is niet nagekomen.

Het HV heeft bij de oprichting gekozen voor de *vereniging* als meest democratische organisatievorm. Dat is een fundamentele zaak. Het betekent dat ontwikkelingen voortdurend geïnventariseerd en getoetst kunnen worden. Een element van bezinning dat bij een geestelijk genootschap als het HV toch hoog in het vaandel zou moeten staan. Een hoofdbestuur dat geen werkelijke verantwoording meer wil afleggen, dreigt te vervallen tot een college van deskundigen dat geen banden meer heeft met de basis. Het is echter van het grootste belang, *zowel voor het HV-zelf als voor de humanistische beweging in Nederland in het algemeen*, dat het hoofdbestuur zich bij de bepaling, uitvoering en evaluatie van het beleid verzekert en verzekerd weet van de steun van een krachtige, vitale verenigingsorganisatie.

Elly Hoekzema-Klerk
(afgevaardigde van de
afdeling Eindhoven)

AANGENAAM KENNIS TE MAKEN

Het hoofdbestuur presenteert zich. Van links naar rechts: Arie den Broeder, Henk Smit, Cor de Ronde, Clarie Passchier, Lex Hagenaars, Jan Glastra van Loon (half verscholen achter:) Thea de Groot-Zurne, Bert van der Stoel, Floor Thesingh, Ben Olivier, Sophie Meilof-Oonk, Peter Heisterkamp, Mettha de Nachtegaal, Jan van den Bosch, Kees van Wijk, Jorine Boegem en Erik de Gier. Op de voorgrond op de hurken, ook gezien van links naar rechts: John Luijs, Serge Ydo, Henk Engelsman, Sideke Schilthuis-van der Wal, Edit Hallensleben en Yvonne van Wagenveld-Drukker.

Niet op dit staatsieportret: Trees te Nuyt-Brans en Greetje den Ouden-Dekkers.

Foto: Jan Buwalda

Jan Glastra van Loon: leg klemtoon op wat verenigt en niet op wat scheidt

Wat echt plezierig is aan congressen, speelt zich altijd af in de wandelgangen. Ik heb het Stadspark in Groningen vooral bewandeld om afstand te nemen van het verbale geweld dat zich in de kongreszaal ontladde. Ik hoop nog eens te begrijpen wat de bron was van dat geweld.

Op dit moment wil ik alleen één principiële kwestie aanroeren die op het kongres een emotioneel geladen rol heeft gespeeld, een gewetenskwestie: het bezit van kernwapens. Er is in het HV een meerderheid van mensen die dat bezit krachtig afwijst, een minderheid die daar even overtuigd anders over denkt. Voor mij is in zo'n situatie een goede maatstaf om te beoordelen of over de kwestie bij meerderheid kan worden beslist, te vinden in het antwoord op de vraag of je als lid van de meerderheid het besluit ook aanvaardbaar zou vinden als de getalsverhoudingen omgekeerd lagen. Ik meen dat in zo'n situatie de meerderheid niet haar mening door een meerderheidsbesluit aan het kollektief – in

dit geval dus het Verbond – moet opleggen, *tenzij die meerderheid daarmee te kennen wil geven de mening van de minderheid niet respectabel te achten.* Als men in zo'n kwestie een meerderheidsbesluit neemt, geeft men daarmee in feite aan de minderheid te kennen dat deze moet slikken of opstappen. In mijn ogen onderscheidt een humanistische organisatie zich niet in de laatste plaats van een organisatie op geloofsbasis door zoiets *niet* te doen.

Het bovenstaande geldt voor mij in het algemeen, ongeacht dus of de kwestie waarom het gaat ook een politieke kwestie is of niet. Als het dat is – zoals in het geval van de kernwapens – spelen nog andere overwegingen een rol. In de eerste plaats het feit dat ieder haar overtuiging daarover in een politieke partij tot haar recht kan laten komen. In de tweede plaats dat in het HV mensen van verschillende politieke pluimage een onderdak hebben *en behoren te kunnen hebben.* In de derde plaats het feit dat men – omdat men het over een veelheid van uiteenlopende onderwerpen eens moet worden om ten aanzien van ieder daarvan invloed te kunnen hebben – in politieke partijen moet streven naar voor allen aanvaardbare compromissen. Het bereiken van zulke compromissen vergt intensief

overleg. Zij zullen beter zijn en langer stand houden naarmate dat overleg meer met open oren en minder met machtsmiddelen (waartoe ook moties behoren) wordt gevoerd.

Ik ben (wel emotioneel, maar) geen fanatiekeling, dus ook geen purist. Ik vind niet dat het HV zich ver van alle politieke kwesties moet houden. Dat kan mijns inziens ook niet. Ik vind wel dat er meer en intensiever over zulke kwesties met elkaar gepraat en gedacht en minder vaak en snel standpunten betrokken zouden moeten worden. En vooral: *éerst* gepraat en gedacht met de klemtoon op wat verenigt in plaats van wat scheidt en alleen een gezamenlijk standpunt innemen als dat ook de „andersdenkenden” respecteert. Ik vind dit een goed voorbeeld van iets dat in een humanistische levensstijl thuishoort. Ik ben dan ook erg blij dat de moedige uitspraak van Mies Waasdorp tot de organisatie van zo'n gesprek heeft geleid. Dat was wat mij betreft de grote winstpost van het kongres.

Voor het overige moet ik zeggen dat ik er van geleerd heb, ook wat mijzelf betreft, en van plan ben mij zoveel mogelijk daarnaar te gedragen.

Jan Glastra van Loon
(algemeen voorzitter van het HV)

Prof. dr. J.P. van Praagprijs
voor Pierre Janssen

IEMAND DIE ONS VERTROUWD MAAKT MET BEELDEND KUNST

„Het gaat om iemand die ons vertrouwd maakt met beeldende kunst,” liet Piet Thoenes de zaal weten. „Iemand die met ons meegaat naar een schilderij en ons laat ervaren dat dat kunst is. We hebben het allemaal wel meegemaakt, bijna als een schok, dat als hij het laat zien het ineens dichterbij komt, dat het voor jou is en bij jou hoort.” Zo introduceerde Piet Thoenes op de tweede kongresdag de winnaar van de Dr. J.P. van Praagprijs.

Als vanouds vormt de uitreiking van deze prijs het hoogtepunt van een HV-kongres. Gelukkige winnaar van de prijs was Pierre Janssen, omdat hij „in het museum en

op de televisie op magistrale wijze heeft getoond hoe beeldende kunst als intermenselijk fenomeen te beschouwen,” zo vermeldt de tekst van de oorkonde die hij kreeg uitgereikt. De prijs, die is bedoeld voor iemand die de humanistische waarden in de samenleving verdedigt en bevordert, bestaat verder uit een geldbedrag ter grootte van vierduizend gulden.

Pierre Janssen bleek zeer verguld te zijn met de prijs – voor hem is een prijs een kerstboombal in de kerstboom van je leven. Zijn dankwoord was heel aanschouwelijk: ondersteund met diabeelden gaf hij een

schets van het leven van Paul Cézanne. Gekombineerd met citaten uit het dagboek van de beroemde schilder liet hij zien hoe Cézanne worstelde met zijn kunstenaarschap. Zijn betoog leidde tot de uitspraak dat „kunstenaars onze medemensen zijn, maar daarin van ons verschillen dat zij soms juist wat hardnekkiger en langduriger, juist wat geduldiger en met meer toewijding, juist wat belangelozer, juist wat hongeriger geloven dat zij de werkelijkheid kunnen veranderen.”

Een zaal die geboeid had zitten luisteren, gaf hem een staand applaus.

Foto: Jan Buwalda

De „onhebbelijkheid” van vooroordelen is een zeer hardnekkige eigenschap. Wat mensen elkaar aandoen op grond van al hun vooroordelen is verschrikkelijk. Als iemand eenmaal een vooroordeel heeft, is dat nog maar heel moeilijk weg te poetsen. Hoe noodzakelijk het is dat dat toch gebeurt, gaf Multatuli al aan met zijn uitspraak dat het uitroeien van één vooroordeel meer waard is dan het bedenken van tien nieuwe stelsels.

Hoe een mens ertoe kan komen om z'n vooroordelen opzij te zetten en tot ander gedrag te komen, is prachtig te zien in het beroemdste boek van de Amerikaanse schrijver Mark Twain: *De Avonturen van Huckleberry Finn*. Daarin zijn bij de hoofdpersoon de vooroordelen over zwarten diep geworteld. Ze maken deel uit van zijn geweten. Door afstand te nemen – en gekonfronteerd met andere ideeën – komt hij tot een hele andere kijk op de wereld. Een boeiende ontwikkeling die André Hielkema aan de hand van *Huckleberry Finn* toelicht.

Mark Twain (pseudoniem van Samuel Langhorne Clemens) leefde van 1835 tot 1910. Een turbulente tijd. Twain maakte zowel de periode van de slavernij mee als de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865), en zag vervolgens hoe de politiek faalde om de positie van de bevrijde zwarte slaven in het Zuiden van de VS te verbeteren. De schrijver, een strijdslustig atheïst, was tijdens zijn leven al wereldberoemd. Hij verdiende met zijn boeken en lezingen kapitalen, (die hij overigens steeds snel verspeelde). Twain is tegenwoordig vooral nog bekend als schrijver van *De Avonturen van Tom Sawyer* (1876) en het „vervolg” daarop, *De Avonturen van Huckleberry Finn* (1884).

Het eerste boek is met name voor de jeugd een spannend verhaal vol avonturen en schelmenstreken. *Huckleberry Finn* is echter een erkend meesterwerk. Velen beschouwen het als de grootste Amerikaanse roman die ooit is verschenen. En iedereen is het ermee eens dat het het belangrijkste Amerikaanse boek is uit de 19e eeuw. Je kunt zelfs stellen dat bij dit boek de Amerikaanse literatuurgeschiedenis begon. Het is namelijk de eerste roman geschreven in de Amerikaanse spreektaal over een specifiek Amerikaans probleem, de slavernij. Het boek had zoveel kracht en diepgang dat het zich kon meten met de allerbeste Europese literatuur. Daardoor bevrijdde *Huckleberry Finn* de Amerikaanse letterkunde van de Engelse dominantie en de Europese thematiek. De personage van Huckleberry Finn is een beetje het Amerikaanse prototype geworden. Hij is vergeleken met Odysseus van Homerus, Faust van Goethe, Hamlet van Shakespeare en Don Quichotte van Cervantes.

Weet u nog waar het boek over gaat? Het verhaal speelt rond 1840, in het Zuiden van de Verenigde Staten. De 13- of 14-jarige Huck loopt van huis weg. Hij vlucht uit St. Petersburg, (een stadje in de slavenstaat Missouri) en laat er behalve zijn eeuwig dronken vader ook juffrouw Watson die hem probeert op te voeden in christelijke deugdzzaamheid achter. Hij ontmoet de gevluchte zwarte slaaf Jim die eigendom is van juffrouw Watson. Huck en Jim vinden een vlot en zakken daarmee samen de Mississippi af. Jim hoopt vanuit de zuidelijker gelegen stad Cairo te ontsnappen naar het Noorden waar geen slavernij heerst. Daarna wil hij zijn gezin bevrijden.

Huck en Jim maken onderweg veel avonturen mee. Ze ervaren de grote sociale misstanden in de zuidelijke staten. In een gesprek dat Huck heeft met een vrouw laat de schrijver bijvoorbeeld zien hoe er daar over zwarten werd gedacht. Huck vertelt haar over een ongeluk op een schip. Op haar vraag of er iemand gewond geraakt was, antwoordt hij: „Nee mevrouw, er werd alleen een neger gedood.” De bewoonster zegt dan: „Dat is gelukkig, want soms raken er wel mensen gewond.” In de zuidelijke staten zijn zwarten „niet-mensen”.

Aan het eind van het boek blijkt dat juffrouw Watson Jim op haar sterfbed heeft vrijgelaten. Voor onze held Huckleberry Finn telt dat niet meer. Hij is dan al volkomen van ideeën veranderd en heeft de zogenaamde beschaafde wereld de rug toegekeerd. Huck kiest voor een leven in het Amerikaanse frontier-gebied, op de rand van het geciviliseerde deel van Noord-Amerika en de wildernis.

Hoe Huckleberry Finn z'n vooroordelen kwijtraakte en onafhankelijk leerde denken

maar een moment aarzelen om hem aan slavenjagers uit te leveren was een zware misdaad. De samenleving stootte je uit en er was niets waardoor je het weer goed kon maken. Dat de slavenhouders het helpen van gevluchte slaven als een zware misdaad beschouwden, is begrijpelijk. Het ging om hun economische belangen. Maar dat de arme blanken, zoals Huck en zijn vader, het op dit punt hartsgrondig met de slavenhoudende elite eens waren, is opmerkelijk. Juist dat bewijst dat het geweten van de mens, door het van jongens af aan op te voeden en te controleren, erop getraind kan worden de verschrikkelijkste dingen te benoemen als „goed”.

De mythe van de volgzzaamheid

En daar zit Huck dan: op een vlot met een ontsnapte slaaf. Ook voor hem is het eigendomsrecht van slaven heilig, maar toch handelt hij hier dwars tegenin, eerst passief en aarzelend, maar gaandeweg toch steeds actiever en bewuster. Huck overwint zijn vooroordelen die hem met de paplepel zijn ingegoten en kiest uiteindelijk voor wat we humanistische waarden zouden kunnen noemen. Het boek dankt zijn faam

DE BOTSING TUSS EEN EERLIJK HART E

Zware misdaad

Kern van het boek is het morele dilemma waarin Huckleberry Finn terecht komt: hoe kan hij het rijmen met zijn geweten dat zijn metgezel Jim, een weggelopen slaaf, zijn vriend wordt die hij helpt op zijn vlucht. Voor ons anno 1989 mag dat vreemd klinken, maar anderhalve eeuw geleden gold dit in het zuiden van de VS als een zware misdaad. Mark Twain lichtte het zelf zo toe: „In de dagen van de slavernij was de hele blanke gemeenschap in het zuiden van de VS het over één ding eens, namelijk over de onschendbaarheid van het eigendomsrecht van negerslaven. Als je een ander hielp bij het stelen van een paard of een koe, was dat slechts een overtreding. Een slaaf helpen vluchten of een gevluchte slaaf helpen of zelfs

vooral aan de onovertroffen wijze waarop Mark Twain juist dit gekompliceerde psychologische proces bij Huckleberry Finn beschrijft. Het maakt het boek tot een scherpzinnig moreel protest, een doeltreffende aanval op de waarden en normen van het 19e eeuwse Amerika. Niet zo verwonderlijk dat er verzet was tegen de roman en dat deze uit tal van scholen en bibliotheken werd geweerd. Behalve door de meesterlijke beschrijving van Hucks, d.w.z. de blanke, gewetensstrijd is het boek ook onvolprezen om de karakterisering van Jim. Het is om die reden belangwekkender dan de vele tendensromans over de slavernij in die tijd, zoals *De negerhut van oom Tom* (1852) van Harriet Beecher Stowe. Daarin werden alleen de verschrikkelijke levensomstandigheden van de

EEN VALS GEWETEN

zwarten belicht en werd de neger niet getoond als individu, maar als onderdrukte „soort”. In *Huckleberry Finn* daarentegen is hij niet het stereotype van de zielige onderdrukte, maar, in de figuur van Jim, een op zich zelf staand mens die een einde maakt aan de mythe van zijn volgzaamheid. En zelfs, door een alternatieve moraal te vertegenwoordigen, degene is die het hele sociale systeem in het Zuiden ondermijnt. Pas bij Mark Twain werd de zwarte mens subversief.

Hucks overgang

Hoe verliep nu bij Huck het proces waarin hij afstand neemt van de vooroordelen over zwarten? Daarvoor moeten we terug naar het moment dat Huck en Jim samen op het vlot de rivier afdrij-

ven in de richting van Cairo. Ze mogen deze stad niet voorbij varen, want alleen vanuit Cairo kan Jim naar het veilige Noorden ontsnappen. Als ze op een nacht aan de oever lichten zien, denken ze de stad te hebben bereikt. Huck gaat op verkenning uit. Bij het afscheid toont Jim zijn blijdschap en dankbaarheid. Hij zal straks een vrij man zijn en die vrijheid zou hij zonder Huck nooit hebben bereikt. Hij zal Huck nooit vergeten, want Huck is de beste vriend die hij ooit heeft gehad. En Huck is de eerste blanke die ooit z'n belofte aan Jim is nagekomen.

Die woorden brengen Huck aan het twijfelen. Want eigenlijk wilde hij Jim gaan aangeven. Als hij dan twee slavenjagers ontmoet, verradt hij Jim niet maar redt hij hem juist door hen te misleiden.

Zijn schuldgevoel wordt nog groter. Wat had juffrouw Watson (de rechtmatige eigenares van Jim) Huck aangedaan dat hij haar nu bedroog door Jim te helpen? Zij had juist toch steeds het beste met Huck voorgehad. En Jim zou zijn gezin gaan bevrijden. Wat had de eigenaar van dat gezin Huck aangedaan dat hij Jim bij zijn voornemen hielp? Zowel juffrouw Watson als de eigenaar van Jims gezin zijn voor Huck het slachtoffer van zijn zwijgen.

Jim komt naargelang de reis vordert steeds dichterbij zijn vrijheid. Huck doet nog één poging om tegemoet te komen aan zijn geweten. Hij besluit juffrouw Watson een brief te schrijven waarin hij vertelt waar zij Jim kan vinden. En ook dat hij de gevluchte slaaf heeft geholpen. Huck is bereid de schande te aanvaarden.

Het schrijven bevrijdt hem van zijn wroeging. Dan legt hij de brief terzijde en na z'n belevenissen met Jim op het vlot te hebben overdacht komt hij trillend en met ingehouden adem tot een beslissing en verscheurt de brief. Opnieuw verzaakt hij zijn geweten. Zijn kameraadschap met Jim doet Huck kiezen voor de „misdad” en de „zonde”. Hij is dan al ver weg van de normen en waarden van de blanke samenleving waar hij vandaan komt.

De metafoor van het vlot

Jim is voor Huck een soort vaderfiguur geworden. Hij leert Huck dat „beschaafde” denkbeelden onmenselijk kunnen uitwerken. Als voorbeeld komt de misplaatste waardering voor het „Salomonsoordeel” ter sprake. Salomon was geen wijze man maar een wrede koning wiens oordelen voorbij gingen aan de individuele omstandigheden van mensen. Beslissingen van leven en dood werden bij hem vanuit abstracte beginselen genomen. Maar welk mens dat bij zinnen is, lost er nu problemen op door te dreigen een baby doormidden te hakken, zoals Salomon voorstelde? Mensen mogen niet worden beschouwd als abstracties en de moraal mag niet worden afgeleid uit theoretische redeneringen. Die moet ontstaan in concrete situaties, op basis van beslissingen die met het hart worden genomen.

Voor deze overtuiging van Jim wordt Huck pas ontvankelijk als hij afstand neemt van zijn dagelijkse beslomeringen en van de eis om zich steeds aan te passen. Het vlot in de rivier is daarvoor natuurlijk een prachtige metafoor. Huck, de jeugdige vagebond en buitenstaander met zijn slecht getrainde geweten, en Jim, een slachtoffer van dat blanke geweten, scheppen een eigen wereld die realistischer is dan de zogenaamde „echte” wereld die realistisch is dan de zogenaamde „echte” wereld van de blanken.

Totale breuk

Maar het verhaal is nog niet ten einde. Wanneer Jim door verraad toch gevangen wordt genomen, is het ditmaal Huck die een nieuwe ontsnapping van Jim organiseert. Dat gaat nog veel verder dan een slaaf helpen die zelf al gevlucht is! Deze actie betekent voor Huck een totale breuk met zijn achtergrond.

Het is een definitieve keuze voor de menselijke moraal van Jim als alternatief voor de onzuivere morele opvattingen van de blanken in het Zuiden.

Schuld en geweten

De hele geschiedenis brengt Huck tot de volgende overwegingen: eerst voelde hij zich schuldig omdat hij het niet over z'n hart kon verkrijgen om Jim aan te geven. Maar als hij z'n geweten had gevolgd, had hij zich óók schuldig gevoeld. Het „goede” doen of het „slechte”, in beide gevallen is wroeging het resultaat. Het geweten is dus geen goede gids voor moreel handelen, want uit het optreden van gewetenskwelling kan niet worden opgemaakt dat men verkeerd heeft gehandeld. Volgens de geestelijke vader van Huck is het geweten een ding dat de mens in de opvoeding en de sociale omgang met anderen is bijgebracht. Het voldoet niet omdat het zich altijd aanpast aan de algemene publieke opinie. „Wij mensen bestaan door beïnvloeding; als regel denken we niet na, maar imiteren we de opvattingen van anderen,” schreef Twain aan het einde van zijn leven.

Huck leert twifelen aan vanzelfsprekendheden en konkludeert dat hij de normen van de samenleving die verankerd zijn in het geweten, beter met een korreltje zout kan nemen als richtlijn voor zijn handelen. Hij kiest er liever voor om zijn beslissingen te laten afhangen van de feitelijke situatie. Door de positie waarin hij verkeert, is hij als geïsoleerde, armzalige buitenstaander op een voorbijdrijvend vlot de enige in de gemeenschap die echt onafhankelijk gaat denken. De maatschappelijke regels die hij leert zien als vooroordelen verwerpt hij uiteindelijk. Huck gelooft echter niet in de ongeldigheid van alle waarden en normen. Integendeel: menselijkheid en zelfbeschikking boeken enorme terreinwinst. Mark Twain vatte *De Avonturen van Huckleberry Finn* dan ook als volgt samen: „Een eerlijk hart en een vals geweten komen met elkaar in botsing en het geweten verliest.”

André Hielkema

Stemmen tegen Apartheid

In het kader van de Tweede Kamer Verkiezingen op 6 september heeft het Komitee Zuidelijk Afrika (KZA) een informatiefolder samengesteld met betrekking tot de Nederlandse politiek ten aanzien van Zuid-Afrika.

Hierin wordt onder andere aangegeven op welke punten het Nederlandse beleid (ook zelfstandig) beter tegemoet zou kunnen komen aan de wensen van het brede verzet in Zuid-Afrika, zoals boycot van Zuid-Afrikaanse kolen, beëindiging van het luchtvaartverdrag en stopzetting van leningen.

Daarnaast wordt nog eens verduidelijkt waarom economische sancties wel degelijk effectief zijn, ook voor de zwarte arbeiders op langere termijn. De folder „STEMMEN TEGEN APARTHEID” is op aanvraag gratis verkrijgbaar bij het KZA, Oudezijds Acherburgwal 173, 1012 DJ Amsterdam (tel. 020-270801).

„Twee semi-professionals op het gebied van klussen.” Zo stellen vader en zoon zich voor. Vier jaar geleden liep het kontrakt van Henk Eleveld met de KLM af; hij had er toen ruim dertig jaar als gezagvoerder opzitten. Hij begon meteen aan een meerjarenplan om zijn huis in Amsterdam van de nok tot aan de kelder op te knappen. Hij woont er alleen, maar het opknappen gebeurt samen met zijn zoon. Veel boeken, ladders, gereedschap, potten verf. En als herinnering hangt de gezagvoederspet aan de muur, precies op de plek waar een gat in de muur zit. Zes jaar lang was hij voorzitter van de plaatselijke afdeling Amstelveen. Een humanist, maar wel met slechts één been in het humanisme.

uit nood geboren. Ik wilde weten waarom mijn moeder was zoals ze was. Waarom gedroeg mijn vader zich zo? Mijn ouders hebben mij als baby bijna laten verhongeren. Letterlijk. Nog maar zes weken oud, was ik al zoveel afgevallen dat ik blauw werd. Ik was helemaal uitgedroogd. Boze opzet was het niet, eerder onwetendheid. Dat had te maken met het idee-fixe dat een moeder haar kind hoort te voeden. En als dat niet gaat... Ze hadden niet het benul dat een baby hoe dan ook gevoed moet worden. Het is een dramatisch begin van een mensenleven. Een gebeurtenis die de toon zet voor latere ervaringen. Volgens mij is het ook de reden dat mijn vermogen om te reflektieren zich later sterk heeft ontwikkeld. Om jezelf te begrijpen moet je terug naar je wortels. Dat is fundamenteel.

Toen ik gekeurd werd voor militaire

„JE MOET ZELF DE WAARDE
VASTSTELLEN VAN WAT
JE DOET EN DAT NIET AAN
ANDEREN OVERLATEN”

„Humanisme is een stimulerend en richtinggevend systeem. Niet meer en niet minder. Maar al van jongs af aan stel ik me voorzichtig op tegenover systemen en stelsels. Ik ben iemand die liever zijn eigen weg zoekt. Zelf denken en voelen en achteraf kijken hoe dat samenvalt met de ideeën van anderen. Als je niet van plan bent de humanistische visie in het dagelijkse leven toe te passen, kun je er net zo goed niets over leren, tenzij je vastbesloten bent een belangrijke bijdrage te leveren aan de theorie. Humanisme werkt enkel en alleen via mensen.

Ik ben opgegroeid in een vrijzinnig protestants gezin, maar in de derde klas van de HBS had ik al het gevoel dat het protestantisme me niet zo aansprak. Er gebeurde iets anders: er sprong een vonk over van Friedrich von Schiller. „Die gedanken sind frei”; die woorden inspireerden mij enorm. Ik kan het zelfs fluiten! Het is voor mij de kerngedachte van het humanisme.

Terug naar de wortels

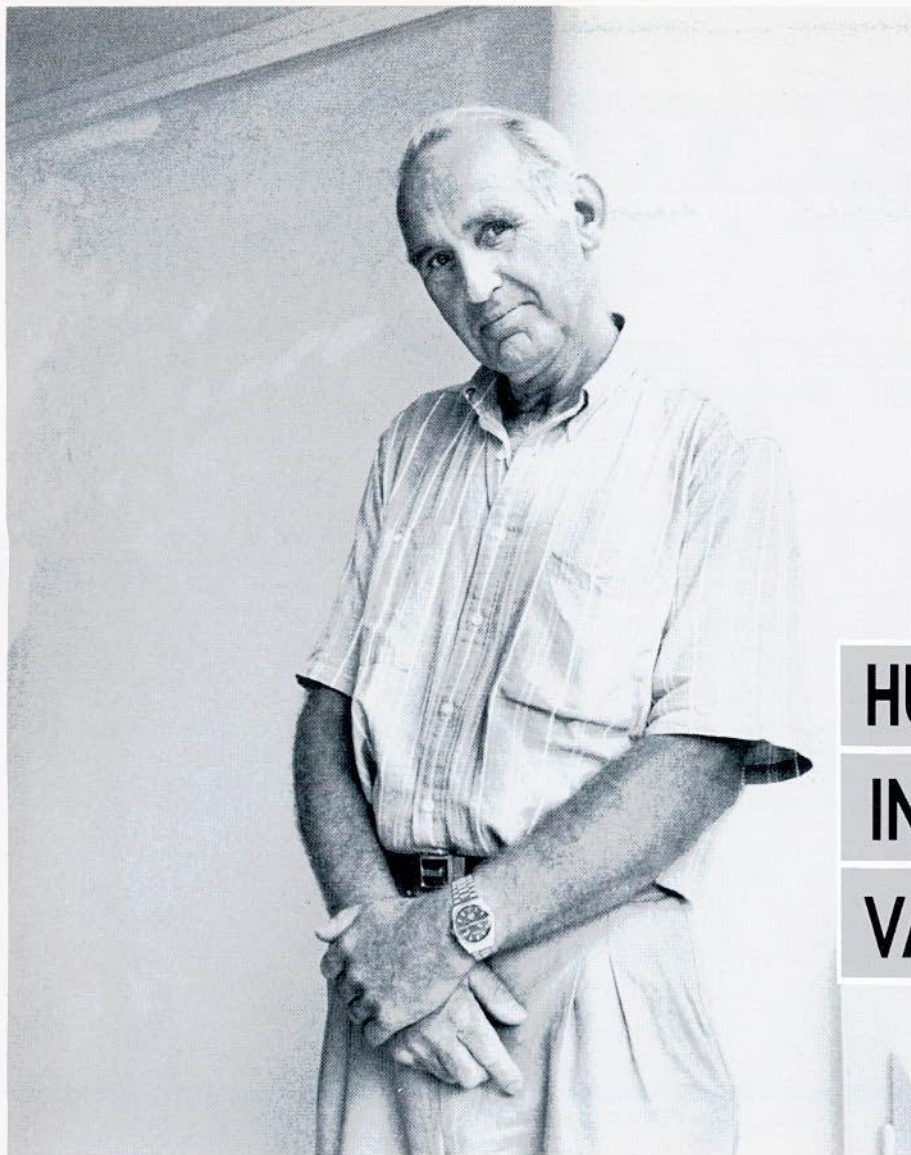
Wortels zijn belangrijk. Ik ben op zoek gegaan: wat betekent het voor mij dat ik opgroeide in Beilen in Drenthe? In welk opzicht heeft het mij gevormd dat ik van die arme zandgrond stam? Mensen moesten daar toentertijd heel hard werken om hun brood te verdienen. Karaktereigenschappen als zuinigheid en „naoberschap” (humanisten zouden het medemenselijkheid noemen) werden

dienst, werd mij gevraagd wat ik wilde gaan doen. Vliegen, zei ik. Maar dat wilden ze natuurlijk allemaal. Ik moest nog twee andere voorkeuren noemen. Over het antwoord hoefde ik geen moment na te denken: in de tweede plaats vliegen en ten derde: vliegen. Ik kwam bij de luchtmacht en verliet Drenthe. Anders was ik er trouwens ook weggegaan. Wij hadden thuis een kolenhandel en mijn vader had al gauw in de gaten dat ik erg sterk was. Hij had zich in het hoofd gezet dat ik in de zaak moest komen. Ik begreep het toen al: hier word ik gebruikt. Het strookte niet met de vage ideeën over vrijheid waarmee ik rond liep.

Ik had een neef die wel eens over humanisme sprak. Hier en daar pikte ik wat op en ik las er ook wel eens wat over. Op een avond – ik woonde inmiddels in Amstelveen – kwam er iemand op bezoek die een functie had in het HV. Ik luisterde zijdelings naar dat gesprek en bijna onbewust hoorde ik mezelf zeggen: hou maar op met die verhalen en noteer me als lid. Ik zal toen een jaar of vijftientwintig geweest zijn. Als je aan me gevraagd had of ik dat beluisterde had willen beargumenteren, dan had ik er niet veel van terecht gebracht. Het was veel meer een intuïtief weten: dit past bij mij.

Als je niet oppast, word je geleefd

Als gezagvoerder word je erg op een voetstuk geplaatst. Er wordt tegen je

ten samenvloeien in iets dat „klikt“ en waarmee je uit de voeten kunt. Hoe moet je het noemen? Rede? Intuïtie?

Het had mij ook kunnen gebeuren

Als je op 30.000 voet vliegt, kun je heel gemakkelijk naar beneden kijken: de Sahel, Soedan, Bangladesh, Nicaragua glijden onder je door. Ik heb altijd geprobeerd me in te leven in wat daar beneden gebeurde. Wat die mensen overkwam, raakte me niet konkreet. Maar ik trok het me wel aan. Ik probeerde me er mee te identificeren: het had mij ook kunnen gebeuren. Laat je niet van de wijs brengen, maar doe iets, probeer een humanistisch antwoord te formuleren door middel van bijvoorbeeld een politieke keuze of door het steunen van HIVOS, heb ik mezelf altijd voorgehouden. Waakzaam blijven, 'n open

HUMANISME

IN HET LEVEN

VAN HENK ELEVELD

opgekeken, je wordt de hemel in geprezen. Het is verleidelijk om daarin mee te gaan. Maar o wee, als je je laat verleiden... Je verraadt je wortels, je vervreemdt van jezelf en voordat je het weet, donder je het gat in. Want je laat je op een plaats zetten en als je niet oppast, word je geleefd. De bewonderaars met hun vleiende woorden pakken je intussen wel het vermogen af om zelf zin en richting aan je leven te geven. Er kwamen vaak mensen in de cockpit: „ah, gezagvoerder, ik moet voor zaken naar Rio en u weet wel hoe dat daar gaat...“ Ik kan een vliegtuig besturen, maar waarom zou ik weten hoe je zaken doet in Rio de Janeiro? Doen alsof je alles weet, betekent: de mogelijkheid opgeven om te groeien. Ik heb er recht op naïef te zijn, dingen niet te weten en niet te kunnen. Ik heb altijd geprobeerd me niet van de wijs te laten brengen door geld, glamour of hoge functies. Jezelf blijven, kwetsbaar blijven, daar gaat het om. Zelf de waarde vaststellen van wat je doet en dat vooral niet aan anderen overlaten.

Ontbering, verkwisting, zuinig zijn, royaal zijn. Dat zijn begrippen die me mijn hele leven hebben beziggehouden. Als je zoals ik in je vroege kinderjaren werd verwaarloosd, is het net alsof je verkeerd bent geprogrammeerd. De signalen komen niet goed door. Ik moet oppassen dat ik niet over mijn grenzen heenga, dat ik goed op mezelf let. Dat ik

me niet al te zeer laat misleiden door het gevoel dat ik wel op mijn pootjes terecht kom.

Ik heb een ingewikkeld leven gehad. De start was niet eenvoudig en de rest ook niet. Ik ben getrouwd geweest, dat is op een scheiding uitgelopen. Verdriet is een onoplosbaar probleem. Ik heb geprobeerd er niet voor te vluchten, ik heb het willen toelaten in mijn bewustzijn, je kunt immers je eigen historie niet veranderen. Bij alles wat er gebeurde, ben ik blijven vliegen. Een ongelukkige piloot kan ook een vliegtuig besturen. Ik kan best goed vliegen, maar het is nooit het belangrijkste punt in mijn leven geweest. Met een been in de technologie, maar het andere blijft het mijne. Zo sta ik ook tegenover het humanisme. Het is een pracht van een stelsel, maar ik sta er maar met één been in. Elke dag opnieuw wil ik vragen stellen en steeds weer moet ik zelf de antwoorden vinden.

Ik krijg vaak te horen dat ik zo verstandelijk, zo cerebraal ben. Waar moeten wij het anders mee doen? De logica is onwrikbaar. Ik doe niets wat ik niet begrijp. Al gaat het maar doodgewoon om een auto besturen, een deur verven of koffie zetten. Ik heb iets tegen mensen in het Humanistisch Verbond die zeggen dat je gevoel je de weg wel wijst. Evenmin als je verstand je de weg wijst, doet het gevoel dat. Er is méér dan denken en voelen. Gevoel en verstand moe-

oog hebben voor wat er in de samenleving gebeurt en tijdig aan de bel trekken, dat gebeurt naar mijn smaak te weinig in het HV.

De zingeving waar humanisten altijd zo druk mee in de weer zijn, bestaat voor mij uit zelfbeschikking, dat is het hoogste, het belangrijkste beginsel. Mijn eigen weg zoeken, mijn nek uitsteken, me inzetten voor dingen die ik belangrijk vind.

Er gebeurt een heleboel met je zonder dat je het bewust bent. Wat er allemaal niet binnenkomt aan onjuiste informatie, intimidatie, kromme redeneringen en halve waarheden! Daarom voelde ik me ook zo aangesproken toen Van Praag na de oorlog zei dat mensen weerbaar moesten zijn. Het individu moet ongeschonden blijven. Op weg gaan en je niet te veel aantrekken van stelsels en visies. Ik vind het niet zo erg als er een kloof gaapt tussen theorie en praktijk, als je maar bezig blijft met de verwerkelijking. Maar ik koester wantrouwen tegen mensen die die kloof dempen met fraaie verhalen en prachtige ideeën.

Hoe bent u hier zo gekomen? vroeg een leerling eens aan z'n meester. Het verrassende antwoord was: „An oaktree in the garden“. Wij zijn allemaal zo'n eikeboom, een kaleidoskoop aan ervaringen, gebeurtenissen, beslissingen... We staan daar in die tuin, nu. Niet overmorgen, niet eergisteren, maar nu. We moesten groeien in die tuin, dat „lot“ hebben we voor een groot gedeelte zelf in de hand. Want van wie is die boom eigenlijk? Is dat geen prachtig beeld?

Els van Thiel

RADIO & TELEVISIE

Het Voordeel van de Twijfel

4 sept.: 12.05-13.00 uur

Kamerverkiezingen 1989

Humanisme en verkiezingen na Lubbers II
De discussie ethiek versus politiek binnen het Humanistisch Verbond is zo oud als het Verbond zelf. Na 1 1/2 kabinet Lubbers zijn een aantal belangrijke ethische vraagstukken als euthanasie en de wet op gelijke behandeling nog steeds niet opgelost. Met het oog op de kamerverkiezingen van overmorgen debatteren vier humanisten die tevens actief zijn in de politiek met elkaar over de betrokkenheid van humanisten bij de politiek in Den Haag en hoe daar uiting aan te geven is. Samenstelling: Hans Meulenbroek en Paul Ofner

11, 18, 25 sept. en 2 okt.:

12.05-13.00 uur

Verzet

Verzet is de motor voor verandering. Na WO II waren er verzets- en protestakties in Nederland van o.a. Provo, Dolle Mina en Kraakbeweging. Nu zou een sfeer van apathie en eigenbelang overheersen. In vier programma's spreken schrijvers, filosofen, actievoerders en anderen over hun opvattingen, hun boosheid en privé-verzet. De serie begint met een terugblik - met historisch archiefmateriaal - van de jaren 60 tot 85. Samenstelling: Jetske Mijs.

Kwartslag

5 sept.: 21.07-21.57 uur

Samenscholen (Herhaling)

Reportage uit Chili waar mensen uit de armste lagen van de bevolking zich organiseren en zelf initiatieven ontplooiën om hun situatie te verbeteren.
Samenstelling: Bernard Neuhaus.

7, 14, 21 sept. en 8 okt.:

22.05-22.20 uur

Dubbelleven

Migratie, reizen én de media maken de wereld aan de ene kant steeds kleiner en aan de andere kant weer groter.
Vier portretten van mensen die dit thema leven. Wat zijn hun gevoelens over die

groeïende interkulturele vermenging en in hoeverre zijn ze zelf een deel van deze ontwikkeling? Samenstelling: Manuela Hart-suyker.

23 sept.: 22.40-23.10 uur

Koloss

Filmimpressie van de uitdaging om het Noord-Hollandse Landschap en de bewoners te konfronteren met het onmogelijke: de dekonstruktie van een boot, de tocht door de polder en haar steden en de rekonstruktie tot een nieuw schip in het water van het IJsselmeer. Een film van Ruud Monster.

Medisch-ethische commissie HV: belang baby prevaleert boven belangen ouders

In het juni/juli-nummer van de Humanist is onder de kop „kan het zelfbeschikkingsrecht van pasgeborene in alle gevallen door ouders worden uitgevoerd” een brief opgenomen van Joop Bots. In deze brief wordt ingegaan op de met het syndroom van Down (mongolisme) geboren baby RM. Deze overleed als gevolg van het welbewust en op verzoek van de ouders achterwege laten van een operatie, noodzakelijk in verband met een aangeboren afsluiting van de twaalfvingerige darm. (Zie ook de brief in de vorige Humanist)

Medisch-ethische commissie

Mede gezien het feit dat Joop Bots zijn brief afsluit met de vraag welke visie het hoofdbestuur op de zaak RM heeft, werd de brief door het hoofdbestuur voorgelegd aan de Medisch-ethische commissie van het Humanistisch Verbond. Hieronder een verkorte versie van het antwoord aan de briefschrijver. De medisch-ethische commissie vindt het niet op haar weg liggen om een oordeel uit te spreken over het (nalen van) medisch handelen in deze specifieke zaak. In de eerste plaats omdat zij niet de indruk wil wekken te fungeren als een soort humanistisch medisch tuchtcollege. Verder is het naar haar mening niet verantwoord te oordelen over deze specifieke zaak aan de hand van de beperkte informatie die haar middels de (vak)pers ter beschikking staat. In haar reactie gaat de commissie wel in op enkele algemene aspecten van het levensbeëindigend handelen bij pasgeborenen.

In zaken zoals die rond de baby RM worden regelmatig – ook door Joop Bots – twee aspecten naar voren gebracht: het zelfbeschikkingsrecht van de pasgeborene en

de uitoefening van dit recht door de ouders.

Bij deze punten plaatst de MEC de volgende kanttekeningen.

Het is niet juist in zaken als deze bij de beslissing over levensbeëindiging een beroep te doen op het zelfbeschikkingsrecht van de betrokken baby. Deze pasgeborene is immers niet in staat zelf invulling te geven aan dit recht. In dergelijke situaties kan daarom geen sprake zijn van een, na ontvangst van adequate informatie, weloverwogen en dringend verzoek tot levensbeëindiging van de betrokkene zelf. Bij de uitoefening van het recht op zelfbeschikking kan er – naar de mening van de commissie – geen sprake zijn van een plaatsvervangend beroep op dit grondrecht, dus van een verzoek van een ander dan de betrokkene zelf.

Hoewel de medisch-ethische commissie dus een beroep van de ouders op het zelfbeschikkingsrecht van de baby als onjuist ervaart, plaatst zij in haar reactie toch ook een opmerking over de rol van de ouders. Uit de inhoud van de brief van Joop Bots valt namelijk af te leiden, dat hij van mening is dat de beslissing uitsluitend door de ouders moet worden genomen. De commissie heeft op dit punt nog geen afgerond oordeel maar meent de rol van de ouders toch enigszins te moeten nuanceren.

Natuurlijk dienen de ouders in bedoeld besluitvormingsproces een zeer belangrijke rol te spelen. In dit proces dient echter voortdurend het belang van de betrokken baby centraal te staan. Dit belang dient te prevaleren boven de belangen van de ouders. In vele gevallen zullen de belangen van de ouders en het belang van de pasgeborene niet strijdig zijn. In sommige gevallen echter

kan het belang van het gehandicapte kind wel degelijk in konflikt zijn met de belangen van de ouders. Naast het belang van de baby immers zullen ouders – bewust of onbewust – de konsekventies van het opvoeden van een gehandikt kind voor hun eigen leven en dat van hun gezinsleden in hun overwegingen betrekken. Gezien de mogelijkheid van konflikterende belangen ziet de commissie in het besluitvor-

mingsproces een belangrijke rol weggelegd voor een instantie die zich uitsluitend kan richten op de belangenbehartiging van de betrokken baby. In dit kader zij gewezen op de rol die de Raad van de Kinderbescherming speelt in de zaak waaraan de briefschrijver refereert. Tot zover enige punten uit de reactie op de ingezonden brief van Joop Bots.

Serge Ydo (namens de medisch-ethische commissie)

Tiong Liem interim- manager van het Humanistisch Verbond

Vanaf 1 september tot ultimo 1989 is Tiong Liem interim-manager van het Humanistisch Verbond. Hij is in dienst van het buro De Roo & Partners dat is gespecialiseerd in interim-management.

Tiong Liem – in 1932 in Soerabaja geboren – is afgestudeerd als bedrijfsseconoom en heeft achtereenvolgens gewerkt bij: de Kamer van koophandel in Rotterdam en bij Shell (diverse functies in het financieel-administratieve vlak). Tiong Liem was vanaf 1965 betrokken bij de voorbereidingen van de Medische Faculteit van de Erasmus-Universiteit, daarna bij het opzetten en leiding geven aan de afdeling financiële en economische zaken.

In 1973 ontstond de Erasmusuniversiteit. Tiong werd toen benoemd tot economisch directeur. In 1981 volgde een benoeming tot sekretaris van de Universiteit en in die hoedanigheid eerste adviseur van het College van Bestuur en de universiteitsraad. Sinds 1987 is hij werkzaam als projekt- en interimmanager en als organisatie-adviseur. Tot nu toe twee contracten met een gemeente en één met een ministerie.

VEEL NIEUWE PROEFABONNEES

Met het zomernummer van de Humanist over De Liefde heeft het HV afgelopen twee maanden weer actie gevoerd. Met succes, want meer dan 1600 mensen namen tot nu toe de Humanist voor een tientje op proef. Welkom!

HET HV GEBEUREN

Hoofdbestuur onderzoekt eigen functioneren na kongres

In de laatste vergaderingen van het hoofdbestuur vóór de zomervakantie is uitvoerig teruggeblikt op het slecht verlopen kongres in Groningen. Over dat kongres wordt elders in dit nummer verslag gedaan. Het hoofdbestuur kwam tot de konklusie dat tal van punten voor verbetering vatbaar zijn, waaronder het technisch voorzitterschap, de tijdsplanning en de zaalruimte. De meer persoonlijke elementen die eveneens een belangrijke rol hebben gespeeld, waren aanleiding voor het hoofdbestuur om in drie besloten zittingen het eigen functioneren grondig te onderzoeken. Eind augustus vindt hierover een volgende vergadering plaats die door een kleine interne commissie zal worden voorbereid.

Een andere kwestie die door het hoofdbestuur van groot belang wordt geacht betreft de toekomst van de geestelijke verzorging. Op 22 juni was het HV uitgenodigd voor een gesprek met het kabinet in Den Haag. Aanwezig waren de minister-president, de ministers van Binnenlandse Zaken en WVC, alsmede de staatssekretarissen voor defensie en justitie. Ruim anderhalf uur is openhartig gesproken over het eerder verschenen rapport van de regeringsadviescommissie Hirsch Ballin.

Dat rapport bevat voor het HV boeiende aanbevelingen inzake de criteria voor steunverlening door de overheid ten behoeve van geestelijke verzorging. De commissie Hirsch Ballin meent dat de vraag naar geestelijke verzorging de financiële verdeelsleutel in belangrijke mate moet bepalen. De overheid zou in dit opzicht actiever moeten optreden zonder zich met de inhoud van het geestelijk werk te bemoeien. Voorwaardenscheppend bezig zijn dus. In een

eerste schriftelijke reactie reageerde het kabinet hier uiterst terughoudend op. In de persoonlijke ontmoeting op 22 juni bleek het toch mogelijk aandacht te verkrijgen voor het belang dat zowel HV als kerken hechten aan een van overheidswege gegarandeerde geestelijke verzorging in bijzondere situaties (defensie, justitie, instellingen voor gezondheidszorg en jeugdhulpverlening). Aan het volgende kabinet nu de taak een en ander om te zetten in een actief beleid terzake.

Bert Boelaars

Kursus: begeleiden van groepen

Het HV zoekt begeleiders van kursussen en gespreksgroepen. Zij zullen, na een opleiding van acht avonden, vormingsactiviteiten begeleiden. Ze werken tegen vergoeding, onder verantwoordelijkheid van het HV, in tweetallen of zelfstandig. We zoeken daarvoor mensen met ervaring in werken met groepen, met middelbare of hogere opleiding of van gelijk nivo, en met een humanistische gezindheid. De cursus gaat over: wat is humanistisch vormingswerk, stijlen van leiderschap, starten van groepen, duidelijkheid en veiligheid, konflikthantering, omgaan met verschillen tussen deelnemers, enkele werkvormen, samenvatten, feedback en evaluatie. Kosten: Voor HV-leden f 75,-, voor niet-leden f 150,-. Een statiegeld-regeling is mogelijk: terugbetaling als je actief wordt. Kursustijden: acht dinsdagavonden vanaf 19 september: 19.30 uur tot 22.00 uur. Plaats: Singelstraat 31, Deventer, 2 minuten van het station, het gebouw van Humanitas. Opgave bij Frank de Mink: 05700-35543 of 053-892051 (werk).

Informatiemarkt in Groningen

De afdeling Groningen opent het seizoen '89-'90 met een informatiemarkt. Op zondag 10 september kunt u zich tussen 10.30 uur en 13.00 uur komen oriënteren over de veelheid aan activiteiten in onze afdelingen in het komende seizoen. Bij de stands zullen zowel de beroepsraadslieden en HVO-geevenden als de verschillende vrijwilligers informatie over hun werkzaamheden geven ondersteund door video, folders, etc. Er zal inschrijving mogelijk zijn voor diverse gespreksgroepen en kursussen. Verder is er ruimte voor ontmoeting. Er wordt koffie en limonade geschonken met muzikale omlijsting. Zowel leden als belangstellenden, alsook kinderen zijn welkom. Adres: Verrijn Sturartschool, Diamantlaan 16, Groningen. Wijk Vinkhuizen.

Creatief denken in Deventer

In het voorjaar van 1990 zullen twee kursussen worden gegeven van elk vijf avonden: creatief denken en omgaan met conflicten, stress en onderhandelen. Die vinden plaats op woensdagavonden, in Deventer. Inlichtingen en opgave: Frank de Mink: 05700-35543.

Kennismaken met humanisme in Zutphen

Vijf avonden over: wat betekent Humanisme voor je persoonlijk? Hoe denken humanisten over „de mens“, de zin van het leven, over vrijheid en waarheid. De relatie tussen humanisme en je politieke opvattingen. Hoe ga je om met levensvragen en ethische dilemma's. Werkwijze: discussies aan de hand van informatie, vragen en stellingen. Begeleiding:

Frank de Mink. Data: 25 oktober, 1 nov. 8 nov. 15 nov. en 22 nov. Woensdavond van 20.00 uur tot 22.15 uur. Kosten f 65,— inclusief schriftelijk materiaal. Plaats: Zutphen, gebouw voor maatschappelijke dienstverlening (Madi) in het centrum; Lange Hofstraat 16; tien minuten van het station. Inlichtingen en opgave: 05700-35543.

China in Zutphen

De huidige ontwikkelingen in China zijn voor het HV-Zutphen aanleiding om het nieuwe HV-jaarprogramma te openen met een beschouwing over achtergronden van de democratiseringspogingen in China en het smoren daarvan. Een beschouwing dus over essentiële aspecten van de chinese cultuur.

De presentatie wordt verzorgd door mevrouw Cl. Ross van Dorp, verbonden aan het sinologisch instituut van de universiteit van Leiden en beoogd docent aan een universiteit in Beijing. Als u zich als deelnemer op de presentatie wilt voorbereiden, dan zou u iets over het confusio-nisme kunnen lezen. De presentatie vindt plaats op zondag 10 september om 10.30 uur in het „praethuis van De Polbeek, Van Doorenborchstraat 1 te Zutphen. Voor informatie: D. Duyn, 05750-24503.

HVO-avond Den Haag

Op een avond in Den Haag zullen de antwoorden op de vraag: „HVO waarom en hoe?“ visueel worden gemaakt door film en enkele spelvormen.

Pien Gitz en enkele andere HVO-geevenden zullen deze avond verzorgen op donderdag 28 september om 20.00 uur in het Humanistisch Centrum aan de Laan Copes van Cattenburch 72 in Den Haag. Na afloop spreekt het hopelijk voor iedereen vanzelf: HVO moet!

HET HV GEBEUREN

Leven, een even fascinerend als zin-vol avontuur

Bij het overlijden van W.C. Fiege

Op 1 juni overleed de heer W.C. Fiege, in de jaren zeventig directeur van het Humanistisch Verbond. Op 5 juni werd de heer Fiege gekremerd. Daarbij sprak algemeen sekretaris Jorine Boegem namens het Humanistisch Verbond een afscheidswoord. Zij schetste daarbij onder andere de betekenis die de heer Fiege had voor het HV. Uit de toespraak van Jorine Boegem koos de redactie enige treffende passages ter nagedachtenis aan de heer Fiege.

Algemeen is de erkenning van en de erkentelijkheid voor het feit dat de heer Fiege als bekwaam manager de deplorabele financiële toestand van het Verbond heeft gesaneerd. Professor Wichers, destijds algemeen sekretaris, omschreef mij het tweeweekelijkse overleg tussen professor Rood (die toen algemeen voorzitter werd), hemzelf en de directeur als zeer plezierig en zeer konstruktief. Medewerkers uit die tijd brachten hun waardering onder woorden voor het feit dat Fiege hen als directeur van het centraal bureau afschermde tegen te grote bemoeienis van het hoofdbe-

stuur met de dagelijkse gang van zaken.

De geest van verzet in de jaren zeventig tegen allerlei vormen van autoriteit maakte het leidinggeven aan de werkorganisatie niet gemakkelijk. Met zijn al eerder genoemde kundigheid gaf hij de voorkeur aan het veiligstellen van zekerheden boven het uitvoeren van ambitieuze plannen. Eind 1979 (inmiddels was dr. Rob Tielman voorzitter geworden) trad hij wegens een verschil inzicht op zakelijk gebied als directeur terug. Daarmee kwam een einde aan de grote inzet van de heer Fiege om op het centraal bureau dat te pogen te realiseren wat hij goed achtte voor het Verbond. Voor die inzet breng ik graag namens het Humanistisch Verbond dank.

De persoonlijke verhoudingen bleven goed en ook het wederzijds respect bleef, is mijn indruk. Eveneens bleef de betrokkenheid bij de humanistische beweging. Hier van getuigen zijn werkzaamheden als bestuurslid in een Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden in Den Haag, zijn lidmaatschap van allerlei kom-

missies van het Humanistisch Studiecentrum Nederland in Amsterdam, zijn lezingen in gemeenschappen van het Verbond, zijn geschriften over religieus humanisme dat hij omschrijft als een „tragisch-heroïsche levenshouding“. Over die levenshouding, die de zijne was, zegt hij: „Volmondig ja zeggen tegen het leven, verkrijgt pas zijn heroïsch aspect wanneer het tragische ervan wordt erkend en aanvaard. In de vaak schrikwekkende werkelijkheid wordt dan leven (...) een even fascinerend als zin-vol avontuur“. Op 1 juni kwam voor hem abrupt een einde aan dat leven.

Op de foto: W.C. Fiege (l) in gesprek met Max Rood

Ontmoetingsweekend Homo-Lesbische Werkgroep

In het weekend van 6 tot 8 oktober wordt voor de 19e keer een ontmoetingsweekend georganiseerd door de Homo-Lesbische Werkgroep van het HV. Dit weekend staat open voor alle homo-, bi- en heteroseksuele vrouwen en mannen. Het wordt gehouden in vormingscentrum „De Kapellerput in Heeze, bij Eindhoven. Er is een ruime keuze uit verschillende praat- en doegroepen, zoals leeftijd, dromen, massage (voor mannen), lesbische liefde en seksualiteit, homo-ouderschap en alleen keuze of noodzaak.

De kosten van deelname bedragen f 110,- tot f 160,- (afhankelijk van inkomen) HV-leden krijgen f 15,- korting. Binnenkort verschijnt het nieuwe nummer van Van 't Zelfde. Daarin uitgebreide informatie over het weekend. Van 't Zelfde is, inclusief inschrijfformulier, gratis aan te vragen bij Homo-Lesbische Werkgroep van het HV: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of telefonisch bij Ariane de Brauw 030-318145.

Abonnement en lidmaatschap

Een jaarabonnement op de Humanist kost slechts f 30,-. Bel: 030-318145 (toestel 28).

Leden van het Humanistisch Verbond ontvangen het blad gratis. Als u lid wordt, hoeft u dus geen abonnement te nemen.

Lid worden van het Humanistisch Verbond is simpel. Alleen even bellen naar 030-318145 of een kaartje sturen naar postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Als richtlijn voor de hoogte van de kontributie geldt een half procent van uw bruto-inkomen. De minimum-kontributie inclusief een abonnement op de Humanist) is f 65,-, als u een bruto jaarinkomen heeft van f 18.000,- of meer. Zit u daaronder dan betaalt u f 45,- per jaar. Voor jongeren onder de 27 jaar geldt een minimumkontributie van f 30,- per jaar.

U kunt de kontributie behalve in één mep, ook in tweeën of zelfs per kwartaal betalen. Als u ook partners, gezinsleden en/of huisgenoten heeft overtuigd van de zin om lid te worden van het HV, moet nog de status van dat lidmaatschap worden bepaald. Want dat is er in soorten.

Zo is er het lidmaatschap mét abonnement op de Humanist, zonder abonnement en er is het medelidmaatschap. Voor lid-mét gelden de gewone bepalingen (zie boven) voor lid-zonder geldt dat het abonnementsgeld voor de Humanist (f 30,-) mag worden afgetrokken. Er moet dan echter wel minstens een bedrag van f 15,- worden betaald. Een medelid krijgt geen Humanist in de bus maar hoeft geen kontributie te betalen. En slechts één persoon kan medelid zijn.

S.V.P. WACHTEN MET BETALEN TOT U EEN AKSEPT-GIROKAART ONTVANGT

HVO KOMT MET LEERPLAN

Op zaterdag 24 juni nam staatssecretaris Ginjaar-Maas in Utrecht een eerste exemplaar van het leerplan van het Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO) in ontvangst. Op de feestelijke bijeenkomst waar zo'n 150 hvo-geevenden aanwezig waren, lieten verscheidene mensen in korte toespraken hun licht schijnen over dit HVO-Leerplan.

HV-voorzitter Jan Glastra van Loon ging in op één van de humanistische uitgangspunten die in dit Leerplan worden uitgewerkt: het vermogen van mensen zelf zin en vorm aan hun leven te geven. Hij stelde dat dat vermogen gevoed wordt door een ander vermogen, namelijk het kunnen reflecteren, bezinnen, nadenken over ons doen en laten. De verdienste van het HVO-Leerplan ligt voor hem onder meer in het feit dat wordt aangegeven hoe die vermogens gestimuleerd en ontwikkeld kunnen worden.

Bram Donkers (directeur van de sectie basis- en speciaal onderwijs en opleidingen van de SLO), sprak vanuit een onderwijskundig perspectief. Hij benadrukte de grondige en uitvoerige onderbouwing van het HVO-Leerplan. Kritisch was hij t.a.v. de drie vormingsgebieden waarop het hvo zich beweegt: morele ontwikkeling, sociale ontwikkeling en de ontwikkeling van de geestelijke gezondheid. De verschillende uitwerking vond hij de zwakte én de kracht. Zonder enige poeha en als vanzelfsprekend is de interkulturele of multi-etnische component in het geheel opgenomen, zo oordeelde hij heel positief.

HVO-Projektcoördinator Fred Wartna benadrukte de rol die het leerplan voor hvo-geevenden speelt en overhandigde de Staatssecretaris een eerste exemplaar van het HVO-Leerplan. In haar dankwoord complimenteerde de

EERSTE EXEMPLAAR VOOR STAATSSEKRETARIS

staatssecretaris het HVO met de publicatie van het leerplan en ging in op het misverstand dat de openbare school kleurloos zou zijn, dat daar waarden en normen niet van belang zouden zijn. De opdracht van de openbare school is het waarmaken van haar pluriformiteit, het respect voor de ander en het ook willen respecteren dat anderen andere opvattingen hebben. In dat licht vond zij dit Leerplan heel belangrijk.

Inlichtingen over de mogelijkheden van HVO, het Leerplan HVO, de opleiding voor hvo-geevenden via: postbus 114, 3500 AC Utrecht of via telefoon: 030-318345.

Humanistisch vormingsonderwijs is een vorm van levensbeschouwelijk vormingsonderwijs. Het wordt gegeven op veel openbare en sommige algemeen bijzondere scholen als ouders en kinderen daarvoor kiezen. In het begin van de jaren zeventig volgden zo'n 1000 leerlingen op 50 scholen hvo. In 1989 zijn dat 30.000 leerlingen op ± 1000 scholen verspreid over het hele land. Momenteel zijn er 350 hvo-geevenden.

In het wekelijkse hvo-uur werkt de hvo-gevende samen met de leerlingen aan een aantal thema's zoals vriendschap,

ruzie, eerlijkheid en anders-zijn. Elk thema wordt verkend en van alle kanten bekeken. Dat gebeurt met afwisselende werkvormen als kringgesprek, rollenspel, tekenen, mime, groepswerk en allerlei schrijfvormen. Kern van een thema vormt doorgaans een levende situatie. De leerlingen wordt gevraagd wat de hoofdpersonen in die situatie zouden moeten doen en waarom zij dat vinden. Met deze thematische werkwijze wordt beoogd dat leerlingen steeds beter in staat zullen zijn zelf vorm en inhoud te geven aan hun leven en aan dat van anderen.